

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Філологічний факультет
Кафедра української літератури**

**ТЕМА ОПРИШКІВСТВА У ТВОРЧОСТІ ГНАТА ХОТКЕВИЧА
ТА ЇЇ ВИВЧЕННЯ В ЗЗСО**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

студентка 6 курсу, 601 групи
денної форми навчання
спеціальності 014 «Середня освіта
(українська мова та література)»

Максимчук Соломія Юріївна

Керівник: доктор філологічних наук,
професор Антофійчук В. І.

Рецензент: _____

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2024 р.

Зав. кафедрою _____ доцент Мальцев В. С.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Максимчук С. Ю. Тема опришківства у творчості Гната Хоткевича та її вивчення в ЗЗСО. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. На правах рукопису.

Магістерська робота містить аналіз художнього змалювання опришківства у творчості Гната Хоткевича. Зокрема йдеться про опришківський рух та його ватажків, здебільшого Олексу Довбуша, образ якого письменник всебічно використав і відобразив у своїх творах. Тексти автора вражають не лише історичною точністю та емоційною силою, а й багатогранністю символіки, що дозволяє по-новому осмислити роль опришківства в українській культурі. Робота складається з 3 розділів. Мета роботи – визначити основні аспекти зображення опришківства у творах Гната Хоткевича.

Дипломна робота також містить методичні рекомендації щодо вивчення творчості Г. Хоткевича в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: опришківство, опришок, Олекса Довбуш, Гнат Хоткевич, повість, образ, гуцули, драма.

ANNOTATION

Maksymchuk S. Yu. Theme of oprishkivism in the creativity of Hnat Hotkevych and its study in ZZSO. Yuri Fedkovich Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2024. In the beginning of the manuscript.

The master's thesis contains an analysis of the artistic depiction of the Opryshkivs' movement in the works of Hnat Khotkevych. In particular, it concerns the Opryshkivs' movement and its leaders, mainly Oleksa Dovbush, whose image the writer comprehensively used and reflected in his works. The author's texts are striking not only with historical accuracy and emotional power, but also with the versatility of symbolism, which allows us to rethink the role of the Opryshkivs' movement in Ukrainian culture. The work consists of 3 chapters. The aim of the work is to determine the main aspects of the depiction of the Opryshkivs' movement in the works of Hnat Khotkevych.

The thesis also contains methodological recommendations for studying the work of Hnat Khotkevych in secondary education institutions.

Keywords: Opryshkivstvo, opryshok, Dovbush, Hnat Khotkevych, story, image, hutsuls, drama.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ С. Ю. Максимчук

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ЗОБРАЖЕННЯ ОПРИШКІВСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	8
1.1. Короткий огляд опришківства як історичного явища	8
1.2. Літературні образи опришків у творах інших авторів.	11
1.3. Тема опришківства у творчій спадщині Гната Хоткевича	16
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ЗМАЛЮВАННЯ ОПРИШКІВСТВА У ТВОРЧОСТІ ГНАТА ХОТКЕВИЧА	23
2.1. Історія написання повісті «Довбуш»	23
2.2. Аналіз образу Олекси Довбуша в повісті та драмі	35
2.3. Порівняння образів опришків у різних творах письменника.....	41
2.4. Символіка та ідеологічні аспекти зображення опришківства у творчості Гната Хоткевича.	51
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ГНАТА ХОТКЕВИЧА У ЗЗСО....	66
3.1. Актуальність вивчення творчості Гната Хоткевича у шкільному курсі української літератури.....	66
3.2. Розробка конспекту уроку позакласного читання з української літератури у 10 класі на тему «Гнат Хоткевич «Довбуш».....	68
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	74

ВСТУП

Тема опришківства, відображена в українській літературі, є глибоко символічною і значущою в історії культурного й національного самовизначення України. Впродовж століть опришківський рух символізував боротьбу проти соціальної та національної несправедливості, прагнення до свободи та справедливості, а також єдність і силу простого народу. Саме через це опришки стали знаковими фігурами в народній уяві, а їхній образ активно досліджували й відтворювали в літературі різні автори. Одним із найвизначніших представників цієї тематики є Гнат Хоткевич, письменник, етнограф і культурний діяч, творчість якого зосереджена на зображенні соціальних та національних прагнень українського народу.

Г. Хоткевич, автор історичних романів і драм, звертався до постатей легендарних опришків і, зокрема, до постаті Олекси Довбуша – найвідомішого українського опришка, що став символом боротьби й свободи. У своїй повісті «Довбуш» Г. Хоткевич не лише подає історичну особистість, а й створює глибокий художній образ, який відображає ширші соціальні та національні проблеми епохи. Гнат Хоткевич використовує історичні події як тло для розкриття ідей боротьби, честі, патріотизму та гуманізму. Його твори вражають не лише історичною точністю та емоційною силою, а й багатогранністю символіки, що дозволяє читачам по-новому осмислити роль опришківства в українській історії.

Зображення опришківства у творчості Г. Хоткевича вирізняється особливим підходом до вивчення цього явища. Письменник не обмежується описом подій чи фольклорних мотивів, а намагається показати психологію та духовний світ героїв, що змушує замислитися над моральними й етичними аспектами боротьби. Олекса Довбуш у його творчості постає не лише як вільний дух і захисник, а і як символ народної правди, який прагне справедливості у світі соціальних нерівностей. Цей образ є одним із найглибших і найпромовистіших прикладів романтичного національного

героя в українській літературі, а також уособленням прагнення до волі, яке близьке українському народу.

Актуальність обраної теми полягає у значущості дослідження опришківства як одного з важливих історичних та культурних феноменів українського суспільства. Вивчення цієї теми в сучасному літературознавстві є важливим не тільки для розуміння літературного процесу, а й для формування національної самосвідомості та осмислення історичних подій минулого. Дослідження творчості Г. Хоткевича, зокрема, дозволяє розкрити його внесок у формування української національної літератури, виявити його художній підхід до відтворення опришківства як культурного явища та простежити вплив його творчості на сучасну літературну традицію.

Таким чином, **метою** нашої роботи є всебічне дослідження художньої рецепції зображення опришківства у творчості Гната Хоткевича та його місця в літературному контексті.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- розглянути історико-літературний контекст опришківства в українській літературі;
- дослідити літературні образи опришків у творах різних українських письменників;
- проаналізувати характерність зображення опришків автором;
- вивчити проблеми сюжетно- й образотворення в творах письменника;
- з'ясувати особливості образу Олекси Довбуша та символіки опришківського руху в творчості автора;
- вивчити методи викладання його творів у шкільному курсі української літератури.

Об'єктом дослідження є процес відображення опришківського руху як соціально-історичного та культурного явища в українській літературі.

Предметом дослідження виступає зображення опришківства в повісті «Довбуш» та інших творах Г. Хоткевича, а також методика вивчення цих творів у шкільній програмі.

Методи дослідження. Під час дослідження використано такі методи: історико-біографічний метод, порівняльний аналіз, аналіз художнього твору, філологічний, формальний, аналогічний, описовий, психологічний, біографічний, порівняльно-історичний, герменевтичний, інтерпретаційний метод, метод педагогічного моделювання.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до вивчення опришківства у творчості Гната Хоткевича та його впливу на розвиток української національної ідеї в літературі. Проведено детальний аналіз символічного змісту образу Олекси Довбуша та його ролі як культурного і літературного феномена. Визначено унікальність авторської інтерпретації Г. Хоткевича, яка розкриває його погляд на історичні події крізь призму національного романтизму та соціального протесту.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення шкільної програми з української літератури, зокрема в аспекті поглибленого вивчення творчості Г. Хоткевича. Розроблений конспект позакласного заходу дозволить зацікавити учнів історико-культурною спадщиною України, сприятиме патріотичному вихованню та формуванню національної самосвідомості в учнів. Також робота може стати основою для подальших літературознавчих досліджень у сфері національно-визвольної боротьби в українській літературі.

Апробація роботи. Окремі положення магістерської роботи були виголошені на організованій студентській науковій конференції, яка відбулася в режимі онлайн 16 квітня 2024 року у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ЗОБРАЖЕННЯ ОПРИШКІВСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Короткий огляд опришківства як історичного явища

Опришківство зародилося на території Карпатських гір у XVI столітті як форма соціального протесту, зумовлена складними умовами життя місцевого населення, феодальним гнітом і тиском австрійської влади. Це явище об'єднало навколо себе селян, які ставали «опришками» або ж народними месниками, під проводом видатних ватажків, таких як Олекса Довбуш. Опришки діяли на території сучасної України, Польщі, Румунії, і навіть Словаччини, що робить це явище важливим не лише для української історії, а й для Центрально-Східної Європи [7].

Явище опришківства в Україні було складним і багатогранним соціально-політичним процесом, що корінився в глибоких суспільних протиріччях того часу. Основною причиною появи опришківського руху було жорстоке гноблення селянства шляхтою та місцевими панами. Система панщини, постійні збільшення податків, свавілля місцевої адміністрації та відсутність правового захисту для селянства створювали напружену соціальну обстановку і сприяли зростанню невдоволення.

У таких умовах селяни були змушені шукати способи захиститися від свавілля панів. Одним з таких способів стала партизанська війна, яку очолили опришки. Вони не були просто розбійниками, як їх часто зображували в історичній літературі. Вони були народними месниками, які боролися за соціальну справедливість, захищали інтереси селянства та виступали проти панської сваволі.

Опришківський рух мав значний соціальний резонанс і об'єднував навколо себе незадоволених панщиною селян. Опришки грабували маєтки панів, визволяли боржників з панських підземель, надавали допомогу бідним

і пригнобленим. Таким чином, вони стали символом соціальної справедливості і народного спротиву.

Важливим аспектом опришківського руху був його культурний та релігійний вимір. Опришки часто виступали захисниками народних звичаїв і традицій, які пригнічувалися шляхтою. Вони також використовували релігійні мотиви для обґрунтування своїх дій, апелюючи до ідеї соціальної рівності і справедливості.

Опришки, як правило, вели партизанський спосіб життя. Вони здійснювали раптові напади на шляхетські маєтки, розграбовували каравани купців, що прямували через гірські перевали. Захоплене майно розподілялося серед місцевих селян, що робило опришків популярними серед пригнобленого населення. Такий розподіл грабунків був своєрідним актом соціальної справедливості в очах селян, які бачили в опришках захисників від панів.

Серед опришків виділялися своїми вчинками та хоробрістю ватажки. Найвідомішим з них був Олекса Довбуш. Його ім'я стало символом боротьби за волю і справедливість. Довбуш та інші опришківські ватажки з часом перетворилися на легендарних постатей, про яких складали пісні та перекази. Їхні історії та подвиги стали невід'ємною частиною українського фольклору.

Опришківство – це складне і багатогранне явище, яке досі викликає суперечки серед істориків. Одні бачать в опришках народних месників, які боролися за справедливість. Інші ж вважають їх бандитами, які грабували і вбивали [7].

Безумовно, опришківство було продуктом свого часу. Це був вибух соціального протесту, спричинений безправ'ям і гнобленням селян. Однак, слід зазначити, що методи боротьби, які використовували опришки, були насильницькими.

Явище опришківства тривалий час викликало інтерес дослідників. Серед найвідоміших українських істориків, які детально вивчали опришків, – Іван Крип'якевич, Михайло Грушевський і Петро Мірчук. І. Крип'якевич досліджував структуру соціальних рухів в Україні та підкреслював важливість

опришків у контексті селянських бунтів і спротиву феодальній системі. М. Грушевський, один з найвизначніших істориків України, також згадував опришківство як частину боротьби українського народу проти іноземного панування, акцентуючи на економічних і політичних аспектах цього руху.

Серед зарубіжних дослідників, які зверталися до теми опришківства, виділяються праці польських істориків, таких як Владислав Томкевич, який аналізував рух опришків у контексті Карпатського регіону. Румунські вчені, наприклад, Сорін Марія та Мірча Бадє, вивчали опришківство з погляду міжетнічних відносин та перетину з місцевими румунськими соціальними рухами. Німецький історик Герман Шейдеггер, який спеціалізується на вивченні народних повстань у Східній Європі, висвітлює феномен опришківства як один із важливих проявів антифеодальної боротьби в регіоні.

Опришківство, як соціальний і політичний рух, що охопив значні території України, залишило глибокий слід в історії нашого народу. Цей рух, що виник як форма протесту проти соціальної нерівності та національного гноблення, набув легендарного статусу. Завдяки народній пам'яті та літературним творам, образ опришка перетворився на символ боротьби за справедливість і свободу [7].

Опришківство в українській історії та літературі відіграє роль символу боротьби народу за справедливість і рівність. Завдяки науковим дослідженням та художнім творам, таким як роботи Гната Хоткевича, вдалося зберегти й відтворити цей образ в історичній пам'яті українців, підкреслюючи його значущість у загальному контексті антифеодальної боротьби в Європі.

1.2 Літературні образи опришків у творах інших авторів

Опришківський рух, який був формою соціального протесту карпатського населення проти національного й соціального гноблення, знайшов широке відображення в українській літературі XIX та початку XX століття. Діяльність опришків, зокрема легендарного Олекси Довбуша, стала натхненням для багатьох письменників, які бачили в них символ національної волі й боротьби за справедливість. Тема опришківства постає у творчості таких авторів, як Юрій Федькович, Іван Франко, Марко Черемшина, Василь Стефаник і Гнат Хоткевич. Кожен із них зображує опришків з різним акцентом, але всі вони звертають увагу на соціальну мотивацію їхньої боротьби, героїзм та трагічність їхньої долі.

Образи, які Ю. Федькович запозичує з фольклорних традицій, надають його творам особливого романтичного ореолу. Опришок у його творах – це не тільки історична особа, а й своєрідний символ народної боротьби і прагнення до свободи. Як у фольклорі, так і у Ю. Федьковича, такі герої часто обирають складний шлях, поєднуючи відвагу з глибоким внутрішнім конфліктом: хоча вони захисники правди, їхні методи не завжди схвалюються суспільством, що надає їм трагічного характеру. Ця подвійність підкреслює їхню людяність і складність, адже, будучи героями в очах народу, вони одночасно є втікачами перед владою, що додає їм глибини та близькості до фольклорного епосу.

Опришок зображується як безкомпромісний борець проти соціальної нерівності, панщини та гноблення. Він відстоює права простого народу. У багатьох творах Ю. Федьковича опришки зображені як месники, які карають кривдників і захищають безправних. Опришок – це втілення прагнення до свободи, незалежності від панів і влади. Він не визнає жодних обмежень своєї волі. Образ Довбуша як символу свободи та незалежності проходить через усі твори Федьковича, присвячені опришківству.

Іван Франко у повісті «Петрії і Довбушуки» унікає простого романтизованого зображення опришків, натомість розкриваючи складну і

суперечливу природу цього явища. І. Франко показує, що опришківство – це не лише героїчна боротьба за справедливість, а також глибоко людське явище, що має свої внутрішні конфлікти і суперечності. У центрі твору – особисті драми головних героїв, які стикаються з важкими моральними виборами, а їхній шлях позначений дилемами між благородними намірами та необхідністю жорстоких дій.

І. Франко зображує своїх опришків як багатовимірних героїв, які одночасно є борцями проти гноблення і особистостями, схильними до людських слабкостей та помилок. Вони не є бездоганними лицарями, а реальними людьми, які переживають власні моральні терзання, страхи та розчарування. Цей підхід робить образи опришків значно глибшими та реалістичнішими. Для Івана Франка важливо показати не тільки боротьбу з зовнішнім ворогом, а й внутрішній бій кожного героя з власними сумнівами та етичними межами [12].

Одним із ключових аспектів повісті є зображення родинних і особистісних конфліктів між персонажами. Наприклад, нащадки опришківської родини Петріїв і Довбушуків, кожен із яких має свою історію та унікальну мотивацію, часто стикаються з різними ціннісними установками. Вони не завжди поділяють ідеали батьків, і це спричиняє глибокі психологічні конфлікти, що робить їх більш правдоподібними і близькими читачеві. І. Франко намагається показати, що народний протест не є однозначним: він інколи переростає у деструктивну силу, де боротьба за справедливість стає виправданням для насильства.

Такий багатовимірний підхід допомагає І. Франкові осмислити природу народного протесту не як щось однозначно позитивне чи героїчне, а як явище, що має свої тіньові сторони. Його герої часто опиняються в ситуаціях, де важко розмежувати правду і кривду, і їхні дії не завжди ведуть до благих наслідків. Таким чином, І. Франко показує, що опришківство – це не просто боротьба за справедливість, а також вияв глибокого внутрішнього конфлікту,

що вимагає від героїв постійного осмислення і переоцінки своїх дій та цінностей.

Зображуючи людську сутність опришків з її слабкостями і недоліками, І. Франко додає історії елементів психологічного реалізму. Герої повісті «Петрії і Довбушуки» – це люди, яким доводиться робити непрості вибори, і часто вони стикаються з моральними дилемами, що не мають простих відповідей. Опришки в І. Франка – не лише захисники бідняків, а й люди, які живуть у світі складних ідейних конфліктах, прагнуть свободи, проте змушені жертвувати моральними принципами.

Таким чином, І. Франко підходить до теми опришківства не як до міфічної легенди, а як до явища, яке варто осмислювати критично і глибоко. Він показує, що протест, навіть коли він має благородну мету, може бути суперечливим і неоднозначним, адже несе в собі не лише героїзм, а й тягар особистих страждань, моральних втрат та необхідність приймати болючі рішення [2].

Творчість Марка Черемшини та Василя Стефаника – видатних представників української літератури кінця XIX – початку XX століття – глибоко проникнута соціальними драмами, які розгорталися в галицькому селі під час складних економічних і політичних обставин. Їхні твори малюють не лише портрет селянського життя, а й розкривають причини соціальної напруги, що накопичувалася через злидні, безправність та гноблення простого люду. У цьому контексті опришківство, тобто повстання окремих селянських груп проти поміщиків та утисків влади, виглядає як трагічний, але майже неминучий вибір для багатьох селян [36].

Марко Черемшина та Василь Стефаник зосереджуються на побутових деталях життя галицького села, що надає їхнім творам надзвичайної автентичності та відчуття присутності в самій серцевині тогочасної драми. Наприклад, В. Стефаник, використовуючи стиль «психологічної новели», описує страждання, біль і відчай своїх героїв, акцентуючи увагу на їхній безпорадності перед зовнішніми обставинами. У таких творах, як «Камінний

хрест» чи «Новина», він показує, як злидні та зневіра штовхають селян до крайніх рішень, таких як еміграція або навіть смерть. Через ці образи ми бачимо, як у свідомості людей формується ідея протесту, яка стає необхідною відповіддю на безвихідь.

Марко Черемшина у своїх творах також звертається до теми боротьби селянина за право на гідне життя. Його герої – бідні гуцули, які борються з природними катаклізмами, податковим тиском і соціальною несправедливістю. Він зображує їхню постійну боротьбу за виживання, що з часом переростає в глибоке почуття несправедливості та внутрішнього протесту. У творах Марка Черемшини, зокрема в новелі «Святий вечір», образи селянських борців і гнаних стають уособленням важкого життя та стійкості простого люду. Для багатьох селян шлях до опришківства був вимушеним, адже це залишалося єдиним способом захистити себе і свою родину від повного знищення.

Опришківство в творчості Василя Стефаника та Марка Черемшини постає не як сліпий і бездумний протест, а як продуманий, хоч і часто трагічний вибір. В обох авторів опришки – це звичайні селяни, яких життя привело на межу відчаю. Їхні дії – це результат довгих років страждань, а не спонтанне рішення; вони розуміють ризики й наслідки, але не бачать іншого виходу. Така інтерпретація опришківства надає образам протестуючих селян трагічної величі. Опришки зображені як люди, котрі наважилися взяти на себе відповідальність за свої вчинки, приймаючи неминучі наслідки своїх рішень. Це відображення опришків як трагічних героїв додає глибини розумінню їхньої боротьби – вона не є просто актом насильства чи грабежу, а є актом відчаю [36].

Таким чином, література Марка Черемшини та Василя Стефаника не просто засуджує чи виправдовує опришків, а показує їх через призму співчуття та розуміння. Автори намагаються пояснити витoki їхнього протесту, які лежать у злиднях, економічному тиску, втрачених правах і безправ'ї. Їхні опришки не виступають зухвалими бунтарями, а є людьми, загнаними у кут,

які опинилися у такому становищі через обставини, які були поза їхнім контролем. Це додає розповідям психологічної глибини та підкреслює людяність героїв, показуючи, що кожен із них – це не лише символ боротьби, а й людина з власною трагедією та особистими мотивами.

Твори Василя Стефаника і Марка Черемшини створюють цілісне розуміння соціальної драми, яка штовхала селян на крайні заходи і формувала трагічні образи героїв, котрі борються за справедливість і право на гідне життя. Через це ми можемо глибше зрозуміти витoki опришківства як явища, його коріння в народній свідомості та сприймати їх як частину народної пам'яті та протесту [36].

Особливого значення набуває творчість Г. Хоткевича, який не тільки художньо переосмислив образ опришків, але й звернув увагу на психологічний портрет народного месника. У його драмі «Довбуш» герой постає як складна й глибока особистість, роздвоєна між обов'язком перед народом і внутрішніми переживаннями. Г. Хоткевич зображує Олексу Довбуша не лише як ватажка опришків, а й як людину, яка усвідомлює тягар відповідальності та трагічність своєї місії. Такий підхід підкреслює особливу психологічну напругу та драматизм його героїв, що виділяє творчість Г. Хоткевича серед інших українських письменників.

Як бачимо, літературні образи опришків стали в українській літературі символом не лише боротьби за соціальну справедливість, але й морального пошуку та особистісної боротьби. Кожен автор у своїй інтерпретації додавав щось нове до загального образу, роблячи опришків багатограними фігурами українського літературного пантеону. Через ці образи письменники прагнули відобразити народні ідеали, соціальні проблеми та національну самосвідомість, яка визрівала в умовах складних історичних обставин.

1.3. Тема опришківства у творчій спадщині Гната Хоткевича

Гнат Мартинович Хоткевич (1877–1938) – український письменник, драматург, етнограф, музикант і громадський діяч, який залишив яскравий слід в українській культурі першої половини ХХ століття. Його творчість охоплює різні жанри, зокрема прозу, драматургію, публіцистику та етнографічні дослідження, а також виконавське мистецтво на народних інструментах. Г. Хоткевич був новатором у розвитку української музичної і театральної культури, залишаючи спадщину, яка й сьогодні залишається важливою частиною національної культури [34].

Г. Хоткевич народився 31 грудня 1877 року в селі Введенка, неподалік Харкова, у родині селян. Завдяки своїй талановитості й прагненню до знань, він зміг здобути гарну освіту, закінчивши Харківський технологічний інститут, де отримав фах інженера. Однак, уже в студентські роки його приваблювала література, музика та театр. Г. Хоткевич активно цікавився українським фольклором, культурою та мистецтвом, що визначило подальшу спрямованість його життя.

Перші літературні кроки Г. Хоткевич зробив ще у студентські роки. Уже тоді він почав писати оповідання, поезії, які знаходили схвальний відгук серед критиків. Серед його ранніх творів – оповідання про побут селян, написані з живим інтересом до простого народу. Він намагався передати автентичну мову й світогляд своїх героїв, що надавало його прозі особливого національного колориту.

У родині Гната Хоткевича проходили літературні читання. Галина, дочка Г. Хоткевича, розповіла: «Читалися нам усі переклади дитячих казок, зібрані й видані Гнатом Мартиновичем та іншими» [26]. Також перекладав твори відомих класиків з англійської, німецької, французької та інших мов. Сам Г. Хоткевич згадував: «Вже на 10-му році життя я відчув, що Гоголь писав «неправильно» й почав його поправляти, перекладаючи «Майську ніч» на українську мову» [33].

У цей же час Г. Хоткевич захопився театром і став активним діячем українського театрального руху. Він був одним із засновників українського сільського театру, який здійснював гастрольні поїздки селами та містами України. Метою театру було донести українське мистецтво до широкої аудиторії та підняти національну свідомість.

Захопившись красою та багатством гуцульського світу, Г. Хоткевич разом із своїм товаришем Йосипом Гулейчуком створюють Гуцульський театр. «1909 року в селі Красноїлля «з напівграмотних, а то й зовсім не грамотних селян організовується артистичний гурток, який згодом переростає в цілий театр. При створенні театру вміння Г. Хоткевича знаходити щирі таланти в народних глибинах принесло нечувані результати. Йому вдалося розгледіти, оцінити, а головне, показати спільноті оригінальні зразки «наскрізь народного театру», що були закладені в гуцульській народності» [17, с. 89].

Окрім літератури, Г. Хоткевич активно займався музикою. Він був видатним виконавцем на бандурі й зробив значний внесок у розвиток цього народного інструмента, піднісши бандуру до рівня концертного інструмента. Г. Хоткевич написав декілька підручників з гри на бандурі, став організатором першого ансамблю бандуристів, який став популярним не тільки в Україні, але й за її межами. Музична діяльність Г. Хоткевича також була тісно пов'язана з його національними переконаннями: він вважав, що бандура, як і мова, є важливим символом української ідентичності.

Г. Хоткевич завжди відстоював ідеї української культури, національної свідомості, що робило його фігуру значущою у громадському житті. Проте така діяльність привернула увагу радянської влади, яка не підтримувала проявів національної ідентичності та самосвідомості українців. У 1930-х роках Г. Хоткевича звинувачено в «націоналізмі», його твори заборонили, і він потрапив під пильний нагляд органів НКВС. 1938 року Гната Хоткевича було репресовано та розстріляно – як і багатьох інших українських діячів культури, що стали жертвами сталінських репресій.

Творчість Г. Хоткевича по-справжньому багатогранна, адже вона охоплює різноманітні напрями – від літератури до музики, театру та просвітницької діяльності. Як письменник, він використовував різні жанри, включаючи прозу, драматургію, публіцистику та етнографічні дослідження, намагаючись донести до свого читача багатство і глибину української культури. Його твори вирізняються не лише художньою майстерністю, а й глибоким знанням життя простих людей – селян, ремісників, митців народного фольклору, завдяки чому в них відображено щоденні турботи та прагнення українців, їхній погляд на світ і цінності, з якими вони жили і боролися.

Гнат Хоткевич звертався до образів простого народу з величезною любов'ю і повагою, його твори пройняті відчуттям духовного єднання з людьми. У його творах селяни і народні герої постають не як романтизовані персонажі, а як живі, справжні люди, з притаманними їм чеснотами і недоліками, які прагнуть правди, справедливості, свободи. Наприклад, у повісті «Довбуш», Г. Хоткевич через драматичні образи опришків розкриває внутрішні конфлікти, які переслідували народних героїв. Він показує, що боротьба за свободу – це не тільки зовнішній бій з поневолювачами, а й внутрішній конфлікт, в якому кожен персонаж має вирішити, чи готовий він йти на жертви заради ідеалів [32].

Особливу увагу Г. Хоткевич приділяв карпатському регіону України, де сам багато подорожував і спілкувався з місцевим населенням. Він збирав фольклор, пісні, казки, міфи, і ці знання стали основою для його літературних творів і музичної творчості. Вивчення життя та культури гуцулів і бойків дозволило йому створити неповторні твори, в яких Карпати постають не просто мальовничими горами, а землею з багатою культурною спадщиною, сильною традицією опору і волелюбства. Його роботи формували особливу літературну інтерпретацію української національної міфології, де опришки і легенди Карпат набували символічного значення для всієї нації. Іван Денисюк у статті про гуцульські романи Г. Хоткевича доцільно зауважив: «...Коли б доля не занесла Г. Хоткевича на Гуцульщину,

його б досі забули, незважаючи на те, що перед тим він поробив цікаві експерименти на різних полях науки, літератури й мистецтва» [8].

Вагомим внеском Г. Хоткевича в українську культуру стала його музична діяльність. Він не тільки виконував і популяризував народні мелодії, а й створив систему навчання гри на бандурі. Його підручники з гри на цьому інструменті заклали фундамент для професійного виконавства бандуристів, а його ансамблі бандуристів стали важливим культурним явищем, яке прославляло українську музику як у межах країни, так і за її межами. Для Г. Хоткевича бандура була більше, ніж інструментом, – вона була символом української душі, як мова і народні пісні. З її допомогою він прагнув зберегти і передати культурні коди, що служили засобом єднання українців у часи випробувань [5].

Ще однією вагомою стороною діяльності Г. Хоткевича було його ставлення до українського театру. Він одним із перших зрозумів значення театру як важливого інструмента для пробудження національної свідомості і морального піднесення народу. Г. Хоткевич організовував сільські театри, де показував вистави для простих селян, а також гастроллював Україною зі своїми виставами, доносячи до людей живий дух українського слова та історії. Цей «сільський театр» став важливим явищем у культурному житті початку ХХ століття, відкриваючи людям доступ до мистецтва, яке було не лише розвагою, а й джерелом національної гордості і духовного збагачення. У його виставах піднімалися важливі питання боротьби за свободу, моральної стійкості, а також зв'язку з рідною землею і традиціями.

Г. Хоткевич був яскравим прикладом митця, який показав, як мистецтво може служити нації, зберігати її ідентичність навіть у найскладніші часи. Він надавав українцям можливість відчувати свою національну приналежність, побачити своє життя, проблеми і боротьбу відображеними у творах, які були написані з величезною любов'ю і відданістю рідній землі. Його творчість була, з одного боку, народною і зрозумілою широкому загалу, а з іншого – глибоко інтелектуальною, що відображала серйозні соціальні, філософські та

культурні питання. Г. Хоткевич зумів залишити в культурі спадщину, яка надихає й сьогодні. Його твори і приклад життя нагадують нам, як важливо берегти власну культурну самобутність і національну пам'ять [9].

Сьогодні ім'я Гната Хоткевича вписане в історію української літератури, музики й театру, а його спадщина – це джерело натхнення для майбутніх поколінь. Його творчість є прикладом того, як мистецтво здатне бути голосом народу, що прагне свободи й відстоює свої права на гідне існування. Наслідок його багаторічної праці – це не тільки літературні твори, але й культурні здобутки, які допомагають українцям сьогодні зберігати свою національну пам'ять та продовжувати традиції. Із часом, попри роки забуття, його творчість відновили та переосмислили.

Г. Хоткевич відіграє особливу роль у розвитку теми опришківства в українській літературі. Він звертається до цього явища не лише як до історичного, а й як до культурного феномену, зберігаючи в ньому українську національну ідентичність, боротьбу за свободу та самобутність народу. Тема опришківства була важливою для Г. Хоткевича, оскільки вона підкреслювала силу спротиву, здатність простого народу боротися проти гноблення й несправедливості, що надавало його творам не лише історичного, але й соціально-філософського значення.

Г. Хоткевич звернув увагу на те, що опришкування є національною рисою. Виникнення панщини стало однією з причин повстань, які почалися на території Гуцульщини: «Долинний чоловік сплаче та й вже, а на панщину йде; подітисся йому ніде. А в гуцула кругом ліси, дебри, скали, прірви. Як тільки що йому не подобається, він зараз бухає з пістоля в голову напасникові, а сам за бартку – і в ліс. Набере собі ще таких одчайдухів – і готова банда опришків» [30, с. 34]. Так письменник визначає найважливішу причину виникнення опришків на території Гуцульщини як неохота коритися панам.

Г. Хоткевич, як і інші його сучасники, працював у час національно-визвольних змагань, коли український народ прагнув не лише політичної, але й культурної свободи. На відміну від інших авторів, Г. Хоткевич підходить до

теми опришківства не тільки як до історичної події, а розглядає її як частину міфології Карпат, що стала символом боротьби, вкоріненим у культурі. У його творах образи опришків часто мають подвійне значення: вони одночасно є реальними історичними героями й архетипами, які втілюють колективну пам'ять та народну мудрість.

Михайло Рудницький про Г. Хоткевича писав так: «Г. Хоткевич збирався спочатку помандрувати по верхах Карпат, зібрати народні перекази про Довбуша, перекинути багато документів у бібліотеках, адже ідея твору повинна народжуватись від розуму як керівної сили, уява це тільки здатність думати образами, тільки талант, але талант може блукати манівцями...» [19]. Це й було ядром образу про Гуцульщину через призму творчості Гната Хоткевича, його здатність художньо мислити, що починалась із чинника емоційного і доповнювалася раціональним.

Опришківська тематика привабила Г. Хоткевича головню тим, що вона допомогла йому глибше зрозуміти проблему історії становлення українського народу, процес формування його державності, пізнати своєрідність культури й унікальність духовного світу жителів Карпат.

Зображення опришківства в творах Гната Хоткевича відрізняється своєрідним поглядом на феномен «соціального бунту». У його текстах опришки постають не тільки як герої з романтизованим образом, але й як живі, неоднозначні персонажі, кожен із яких має власну внутрішню драму і моральний конфлікт. Г. Хоткевич через свої твори підкреслює, що опришківство є важливою частиною національної самосвідомості, яка ґрунтується не лише на жорстокій боротьбі з поневолювачами, а й на почуттях єдності, честі та відданості.

Порівняно з іншими літературними течіями, зокрема романтизмом XIX століття, Г. Хоткевич реалістично та психологічно глибше підходить до опису опришківства. Він не обмежується лише героїчними подвигами, а заглиблюється в особистісний світ кожного персонажа, показуючи, що боротьба з ворогом – це не лише бій за свободу, але й змагання з власними

страхами та сумнівами. Такий підхід Г. Хоткевича розширює і збагачує розуміння опришківства, виводячи його за межі традиційної наративної схеми.

Висновки до 1 розділу

Отже, Гнат Хоткевич зробив значний внесок у літературне осмислення опришківства, створивши образи, які є водночас історично правдивими і символічними. Його творчість органічно поєднує романтизм і реалізм, відображаючи прагнення українського народу до свободи та самовизначення. Завдяки цьому Г. Хоткевич займає важливе місце в українській літературі початку XX століття, продовжуючи традиції зображення опришківства, започатковані попередніми поколіннями, і одночасно додаючи до них нові художні та етичні виміри.

Художньо осмислюючи суть опришківства як суспільно-історичного, соціально-політичного та національно-культурного явища, Г. Хоткевич основну увагу приділив формуванню характерів народних ватажків і їхніх сподвижників. При цьому образи своїх героїв він виписував не за підказкою власної творчої уяви, а за конкретними фактами, взятими із реальної дійсності.

РОЗДІЛ 2

ХУДОЖНЯ КОНЦЕПЦІЯ ЗМАЛЮВАННЯ ОПРИШКІВСТВА У ТВОРЧОСТІ ГНАТА ХОТКЕВИЧА

2.1. Історія написання повісті «Довбуш»

Початок XX століття був для України періодом суспільних потрясінь, політичних змін та національного піднесення. Українські землі перебували під контролем різних імперій, а саме Російської та Австро-Угорської. Це спричинило різноманітні культурні й соціальні обмеження, зокрема вільного розвитку української мови та національної ідентичності. Українська інтелігенція на початку XX століття прагнула зберегти й зміцнити національну свідомість, об'єднуючи народ навколо спільних культурних цінностей та історичної спадщини.

Література тієї доби стала одним з основних інструментів для відродження національної свідомості, і в цьому процесі помітно зросла популярність жанрів, що зверталися до історичних тем, фольклору та народних героїв. Історичні твори зображували як реальних постатей, так і вигаданих персонажів, але завжди мали на меті показати тяглість української культури та історії. Зокрема, образи опришків та народних героїв, таких як Олекса Довбуш, ставали символами боротьби за справедливість, незалежність та народну самобутність. На фоні цієї суспільної ситуації постать Довбуша, легендарного ватажка опришків Карпат, що уособлювала бунтівний дух народу, особливо підходила для втілення ідеї опору і визвольної боротьби, які прагнула показати література того часу [3].

Українська література початку XX століття зверталася до народних витоків, щоб зберегти культурну спадщину, яка через цензурні утиски з боку імперської влади могла зникнути. Письменники знаходили натхнення у фольклорних джерелах, розповідях про боротьбу за соціальну справедливість, адже українське село, що вважалося основним носієм культури, було оточене

злиднями та позбавлене політичного голосу. На цьому тлі творчість Г. Хоткевича, як і багатьох інших письменників, набирала суспільного значення та ставала способом показати єдність нації та підкреслити силу народу перед труднощами.

У своїх етнографічних дослідженнях Гнат Хоткевич багато часу приділяв вивченню гуцульської культури, яка зберегла свою автентичність та історичну спадщину. Відвідуючи Карпати, Г. Хоткевич вивчав звичаї, мову, побут та музику гуцулів, а також збирав легенди про видатних особистостей, серед яких Олекса Довбуш був одним з найяскравіших персонажів. Цей тісний зв'язок з гуцульською культурою не тільки дав письменнику глибоке розуміння матеріалу, а й дозволив увібрати у свою творчість колорит, мелодійність і символіку, притаманні цій культурі [32].

Соціальні рухи початку ХХ століття, що охоплювали Україну, також значно вплинули на творчість Г. Хоткевича. У повісті «Довбуш» він використав образ легендарного героя як символ боротьби за справедливість і права простих людей, висловлюючи водночас свої погляди на суспільні проблеми. Більше того, Гнат Хоткевич був переконаним, що література і мистецтво можуть бути не тільки розважальними, а й здатні впливати на суспільні зміни, пробуджувати національну свідомість та формувати громадянську позицію.

На початку ХХ століття українські письменники та діячі культури почали активно звертатися до тем національного фольклору, усної народної творчості та історичних тем. Це був час, коли українська культура прагнула заявити про себе як окрему, самобутню традицію в умовах мовного тиску. Зберегти та популяризувати культурні надбання, показати їхню цінність – це було завданням літератури і мистецтва того часу. Фольклор, зокрема, розглядався як чисте джерело національного духу, а образи героїв народних переказів – як приклад незламності та вірності ідеалам свободи та справедливості.

Г. Хоткевич, як один з представників інтелігенції, котра намагалася зберегти й популяризувати національне надбання, бачив у фольклорі важливу силу для формування національної ідентичності. Вивчаючи народну творчість і зокрема гуцульський фольклор, він прагнув передати справжній дух гірського краю, відобразити його самотність, а також підкреслити неповторність культури, яка була інтегрована в народні вірування, мову та музику.

Гнат Хоткевич сприймав постать Довбуша не просто як історичного героя, а як частину народного епосу, зокрема Карпат, і водночас як символ національної гідності та незламності перед утисками. У своїй повісті «Довбуш» він намагався зберегти дух народного героя, використовуючи фольклорні мотиви й елементи усної творчості, а також архаїчні мовні конструкції, які надавали тексту автентичності та створювали атмосферу народної оповіді.

Відродження інтересу до фольклору було пов'язане з бажанням відновити історичну пам'ять народу, і Г. Хоткевич був одним із тих митців, які відгукнулися на цей заклик часу. Він вважав, що відтворення героїчних подій з життя українців у мистецькій формі сприятиме єднанню людей, пробудженню їхньої національної свідомості та відчуттю гордості за своє походження [4].

Постать Олекси Довбуша глибоко закарбувалася в народній пам'яті та стала символом опришківського руху – своєрідного феномену боротьби простих селян проти панського гніту. Історія його життя переплелася з легендами, переказами, піснями, що передавалися з покоління в покоління, створюючи образ відважного та справедливого борця за правду. Саме ця аура народного героя вплинула на Г. Хоткевича, коли він задумав створити свою повість «Довбуш». Письменник прагнув не лише відтворити історичні події, а й передати міфологізовану природу цього образу, що існувала в народних уявленнях.

Фольклорні джерела, які збереглися у формі пісень, казок та легенд про опришків, мали велике значення для Г. Хоткевича. Пісні про Довбуша змальовували його як народного месника, захисника бідних, який уособлював прагнення народу до свободи та справедливості. У цих текстах часто підкреслювався його героїзм, надприродні здібності та надзвичайна сила. Довбуш у фольклорі виступав як символ сили духу, що здатний не підкорятися жодним панам. Цей образ Г. Хоткевич вважав втіленням ідеалу вільної людини, яка, незважаючи на труднощі, прагне змінити свою долю та долю рідного краю.

Легенди про опришків також часто підкреслювали, що Довбуш був не тільки хоробрим, але й мудрим. Його хитрість і вміння передбачати події допомагали йому уникати пасток, які розставляли вороги, та втілювати свої сміливі плани. Багато оповідей приписували йому здатність долати не лише фізичні перешкоди, але й морально-етичні виклики. Пізніші фольклорні джерела формували уявлення про Довбуша як про людину, котра захищає не лише селянські інтереси, а й ширші національні прагнення. Г. Хоткевич, глибоко обізнаний із народною творчістю, інтерпретував ці аспекти, щоб надати своєму герою особливу багатовимірність і значущість, важливу для розуміння опришківства як соціально-політичного явища.

Г. Хоткевич бачив у феномені опришківства щось більше, ніж просто розбійницькі виступи селянських ватаг. Для нього опришківський рух уособлював соціальний протест, а також своєрідну боротьбу за свободу та гідність, що виходила за межі класових конфліктів і сягала національного рівня. Г. Хоткевич жив у час, коли ідеї національного відродження та пошуку культурної самобутності були надзвичайно актуальними, і це вплинуло на його сприйняття Довбуша та інших опришків. Він трактував їх як провісників української національної боротьби, які стали прообразом пізніших визвольних рухів [28].

Важливо також, що сам Г. Хоткевич, будучи палким прихильником української культури, прагнув через літературу звертатися до народу,

пробуджувати в ньому почуття гордості за своє коріння, за свою історію. Образ опришківства в його творчості став засобом втілення ідеї протистояння не тільки соціальному, а й національному гніту. Для письменника опришки були прикладом того, як нація може опиратися зовнішньому та внутрішньому поневоленню, використовуючи свої національні цінності та риси, як-от відданість, відвагу, вірність ідеалам свободи.

У процесі написання повісті «Довбуш» Г. Хоткевич ставив перед собою важливу мету: не лише створити образ народного героя, а й глибше розкрити психологічний портрет особистості, що є уособленням опору соціальній несправедливості. Задум Гната Хоткевича полягав у тому, щоб показати не тільки зовнішні події, пов'язані з опришківством, але й внутрішні переживання самого героя – Олекси Довбуша. Завдяки такому підходу повість набуває особливої психологічної глибини, адже Г. Хоткевич показує свого героя не просто як символ боротьби, а як людину з власними мотивами, сумнівами, моральними конфліктами та прагненнями.

Доцільно зазначив І. Сірак у рецензії на перше видання «Довбуша» у видавництві «Каменярь»: «Повість Г. Хоткевича якось особливо вирізняється з-поміж згаданих творів. Вона – суто реалістична, справді історична, хоч і щедро помережена народнопоетичним матеріалом. Цей фольклорний елемент у повісті Г. Хоткевича якраз підсилює реалістичну стихію твору» [21].

Г. Хоткевич намагався підняти надзвичайно актуальну для свого часу проблему: як людина, зокрема людина з народу, реагує на суспільну несправедливість, як обирає шлях спротиву. Довбуш у Г. Хоткевича – це не просто втілення народного месника, а персонаж, що переживає особисті драми та дилеми, які віддзеркалюють ширший соціальний конфлікт.

У повісті значна увага приділена внутрішнім мотивам Довбуша, які зумовлюють його дії як опришка. Г. Хоткевич підкреслює, що цей шлях боротьби обраний не через особисту вигоду чи честолюбство, а з потреби відновити справедливість, забезпечити захист для тих, хто потерпає від панської сваволі. Таким чином, внутрішній світ героя стає простором

боротьби: Довбуш, постійно стикаючись з викликами та небезпекою, мусить переглядати свої власні цінності, готовність до самопожертви заради добробуту інших. Ця внутрішня драма підсилює його образ як народного героя, але додає також глибокий трагізм, оскільки боротьба за правду для нього асоціюється з життєвими втратами, а часто і з власними моральними дилемами.

Правдиво зауважила І. Приходько, у Г. Хоткевича «образи зродилися із естетичних потрясінь, свіжих вражень, захоплення Карпатами, людьми, мовою, звичаями. І виник, може, й для самого автора несподівано, психологічний портрет українця-гуцула такої тонкої роботи і так любовно виконаний, що подібного не витворив і той, хто народився й виріс у тому краї» [18, с. 93].

Г. Хоткевич застосовує різні літературні прийоми, щоб додати образу Довбуша живості та автентичності. Значну роль відіграє мова твору, насичена діалектизмами, фольклорними зворотами і народною символікою. Це дозволяє читачеві не лише побачити, а й «почути» Довбуша, відчувати атмосферу Карпатського краю та побут селянства, яке опришки намагалися захистити. Ця мовна специфіка створює особливий настрій, що зближує читача з героєм та його оточенням.

Г. Хоткевич свідомо використовує художні засоби для побудови міфологічного виміру образу Довбуша, водночас зберігаючи реалістичність і правдивість. Важливим художнім прийомом є символіка образів і подій: Довбуш символізує не тільки народний спротив, а й саму природу, яка стає його союзником у боротьбі. Автор підкреслює гармонійний зв'язок героя з Карпатами, які ніби захищають і підтримують його в боротьбі. Через такі художні засоби Г. Хоткевич досягає ефекту подвійного сприйняття героя: з одного боку, він – легендарний месник, що володіє особливою мудрістю і силою; з іншого – звичайна людина, що щодня приймає складні рішення і жертвує собою.

У монографії Олександри Салій «Сей край невичерпаної краси», комплексно досліджено гуцулький текст в українській художній прозі кінця

XIX – початку XX століття. Зокрема йдеться і про творчість Гната Хоткевича. Про повість Г. Хоткевича «Довбуш» авторка зазначає так: «Порушуючи проблеми ватажка і юрби, духовного лідерства, Г. Хоткевич показав драматичну історію боротьби людини героїчного духу з панською сваволею, пасивністю та інертністю громади, яка, попри заклики опришка, не підтримала його починань; але й показав боротьбу із самим собою у пошуках духовної цілісності. У канву цієї драми письменник вніс філософські роздуми про сенс життя, моральний вибір і психологічний злам особистості» [20, с. 97].

Окрім того, Г. Хоткевич використовує прийоми контрасту, щоб відобразити соціальну напругу. Довбуш протиставляється панам і багатіям, його простота і чесність підкреслюються через порівняння з жорстокістю, самовпевненістю й корисливістю можновладців. Це створює чітку опозицію між силами добра і зла, що надає творові не тільки соціального, а й морального виміру.

Як бачимо, задум Гната Хоткевича у повісті «Довбуш» полягав у тому, щоб надати образу народного месника багатогранності, поєднати героїзм з особистою драмою, що робить Довбуша не просто символом боротьби, але і виразником національних прагнень українського народу.

Повість «Довбуш» Г. Хоткевича не тільки занурює читача в світ опришківства, а й переплітає елементи фольклору з літературною інтерпретацією героїв. Ця робота є спробою автора побудувати автентичну картину життя і боротьби карпатських повстанців – опришків. Саме опришківська тематика, зокрема образ Олекси Довбуша, відіграє вирішальну роль у літературному контексті повісті, збагачуючи її народними мотивами та елементами культурного спадку Гуцульщини.

У центрі твору знаходиться образ Олекси Довбуша, який постає перед читачем не просто як історична постать, а як фольклорний герой, подібний до казкових богатирів чи міфологічних велетнів. Г. Хоткевич надихається народними переказами та легендами про Довбуша, створюючи образ, що поєднує в собі героїзм, мужність і духовну глибину. Водночас у ньому

присутні риси, властиві персонажам народних казок та пісень: відвага, любов до справедливості, готовність до самопожертви заради свого народу.

Важливо зазначити, що Гнат Хоткевич уникає одновимірного зображення Довбуша: він не є бездоганим чи абсолютно позитивним героєм. З одного боку, автор демонструє сильний характер Довбуша, його незламність і стійкість у боротьбі з панщиною та несправедливістю. З іншого боку, Г. Хоткевич намагається розкрити психологічну глибину героя, зображуючи його сумніви, переживання і людські слабкості. Це додає йому риси реального літературного героя, а не тільки фольклорного персонажа. У цьому розрізі Довбуш є частиною літературної традиції, яка розкриває образ героя-борця, з усіма його сильними і слабкими сторонами, але також представляє узагальнений образ народного захисника, де героїчний і міфічний аспекти гармонійно переплітаються.

Г. Хоткевич також використовує низку вторинних персонажів, які допомагають підкреслити ідеї повісті і підсилити символічне навантаження образу Довбуша. Кожен із них втілює певні аспекти життя і боротьби українського народу: від молодих хлопців, що йдуть за Довбушем, сподіваючись знайти новий сенс життя і справедливість, до селян, які бачать в ньому героя і захисника від несправедливості. Таке багатогранне зображення героїв не тільки вкорінює їх у народну культуру, але й надає їм літературної глибини: «Така вже його (гуцула) вдача. Як сипле що або вирізує, – кладе туди сто орнаментів, сто мотивів, сто барв. Так же й убирається, так же й співає, таку ж і психіку має покручену, незгадану, многогранну: вибачає такі речі, яких ніхто би не вибачив, – і нараз образиться через дурницю, через дрібницю – і хапається за топір... А історія летить невпинним маховим колесом, насувається молот культури – і недовго хіба проносити гуцулові його своєрідність» [30, с. 74]. Ці персонажі поєднують у собі риси типових образів українського фольклору, таких як «народний месник» або «бідолаха, що повстав проти зла», і водночас виступають як автономні літературні персонажі, що відображають складний психологічний світ.

Одним із ключових елементів, що додає твору Г. Хоткевича автентичності, є використання народної мови та гуцульських діалектизмів. Завдяки цьому підходу повість «Довбуш» сприймається не просто як художній твір, а як документ доби, що відображає дух і звучання Гуцульщини. Діалектизми, вжиті автором, допомагають передати колорит місцевої мови, особливості мислення і світосприйняття персонажів, а також додають тексту емоційної глибини.

Для Гната Хоткевича мова героїв є не тільки засобом комунікації, а й способом відтворення їхнього національного характеру та ідентичності. Використання місцевих діалектних форм слів, зворотів і навіть специфічної синтаксичної будови речень робить діалоги більш природними і реалістичними. Наприклад, у повісті зустрічаються такі гуцульські слова і вирази, як «легінь», «маржина», «гай», що ідентифікують героїв як представників певної етнографічної групи, поглиблюючи зв'язок тексту з традиційною культурою. Крім того, мова твору містить багатий запас фольклорних епітетів і метафор, що посилює враження автентичності і наближає твір до стилістики народних переказів [40].

Таким чином, мова повісті стає своєрідним засобом занурення читача у світ Довбуша, відтворюючи не тільки зовнішню атмосферу, але й внутрішній світ персонажів. Діалектизми надають твору не лише національного колориту, а й історичної правдивості, що посилює ефект співучасті читача. Г. Хоткевич майстерно використовує гуцульські мовні особливості, щоб показати багатство і красу української мови, підкреслюючи її життєвість і самотність. Саме така мовна специфіка робить повість «Довбуш» важливою частиною української літератури, яка сприяє збереженню діалектних традицій і водночас показує їх літературний потенціал.

Отже, фольклорні риси героїв та використання діалектної мови є важливими елементами, завдяки яким Г. Хоткевичу вдалося не тільки створити багатовимірний образ Довбуша, а й передати автентичність і

національний дух тогочасної України. Це підхід, що робить твір частиною національної літературної спадщини і засобом збереження культурної пам'яті.

Розглянемо детально, як повість «Довбуш» Г. Хоткевича стала частиною національної літературної традиції та сформувала погляд на опришківство, а також її вплив на наступні покоління письменників і літературний образ Олекси Довбуша.

Повість Г. Хоткевича «Довбуш» є важливим твором, який глибоко закорінений в українській літературній традиції. Її значення не обмежується лише сюжетною лінією про життя та боротьбу Олекси Довбуша – одного з найвідоміших опришків, але й включає комплексний підхід до розуміння культурної, національної ідеї. У цій повісті Г. Хоткевич відтворює боротьбу за справедливість, свободу та права простого народу, тим самим укріплюючи ідею опришківства як символу опору гнобленню.

Робота над образом Довбуша базувалася на багатій усній народній традиції, що була широко розповсюджена серед карпатських селян і передавалася з покоління в покоління у формі легенд, пісень, переказів. Г. Хоткевич використовує фольклорні мотиви, щоб створити постать Довбуша не лише як історичну, а як героїчну постать, яка втілює у собі всі риси справедливого месника, захисника пригноблених і борця за волю. Такий підхід перетворив образ Довбуша на символ народного духу, характерного для національної літератури, яка спиралася на ідеали справедливості, солідарності та рішучості в протистоянні соціальному гніту [23].

Повість стала літературним засобом для відтворення уявлень про народний героїзм та символічну боротьбу, що вкорінена в ментальності українського народу. Головний герой повісті уособлює прагнення простих людей до правди і свободи, виявляє готовність до самопожертви заради спільного добра. Це ставить повість в один ряд з творами І. Франка, Лесі Українки, Марка Вовчка, де також простежується ідея опору гнобленню та боротьби за гідне життя.

У повісті «Довбуш» Г. Хоткевича увагу привертає показовий фрагмент твору, який красномовно розкриває справжню мету опришківського руху. Після нападу на панську садибу опришки Олекси Довбуша гордо йдуть селом і звертаються один до одного: «Підійміть руки д'горі, аби люди виділи, що не рабували-сми пана, лиш прийшли за люцков кривдов стати. – І опришки підіймали всі вгору руки і йшли так по порожній, освітленій заревом пожеaru вулиці» [30, с. 304]. Отже, як впливає з наведеного епізоду, опришкам важило не особисте збагачення, а встановлення і дотримання справедливих гуманістичних законів, які би однаково гарантували усім членам суспільства гідне людини життя.

Г. Хоткевич у своїй повісті показує опришківство не просто як форму протидії пануванню, а як вираз соціально-економічної боротьби, що виникла у відповідь на конкретні історичні умови. Це була реакція на пригнічення та знущання з боку поміщиків, владних структур і, відповідно, уособлення прагнення українців до соціальної справедливості та волі. На відміну від спрощеного погляду на опришків як злочинців, Г. Хоткевич подає їх як справжніх героїв, які мають своєрідний кодекс честі і не переслідують лише власні інтереси.

Водночас Г. Хоткевич надає особливого значення тому, що опришківство втілює внутрішній конфлікт особистості. Олекса Довбуш, як герой повісті, змушений робити вибір між особистим щастям і обов'язком перед народом. Це внутрішнє роздвоєння та глибока саморефлексія роблять його образ багатовимірним, а також додають реалізму й психологічної глибини, виходячи за межі фольклорного зображення.

Для багатьох письменників опришківство стало не просто історичним явищем, а певною мірою культурним та національним феноменом, що заслуговує глибокого осмислення. Завдяки повісті «Довбуш» Г. Хоткевича опришківство стало важливою темою для численних літературних експериментів, у яких автори різних поколінь намагалися знайти відповіді на вічні питання про роль і місце особистості в боротьбі за справедливість.

Багато наступних письменників переймали Хоткевичеве бачення опришків як символів нескореного духу і поєднували його з актуальними ідеями про боротьбу за національне визволення, особливо в умовах радянського та післярадянського періодів. Повість стала своєрідною парадигмою для інтерпретації історії через призму героїзму й незламності, характерних для української культури. За словами Н. Шумило, «упродовж творчого шляху Гнат Хоткевич [...] еволюціонував від художнього трактування його як народного месника до Довбуша як національного героя» [39, с. 149].

Літературний образ Олекси Довбуша, створений Г. Хоткевичем, значно відрізняється від спрощених уявлень про цього народного героя, наявних у фольклорі. Завдяки повісті Довбуш постає не просто як розбійник, а як особистість із глибокою внутрішньою мотивацією, що ставить перед собою великі завдання та прагне досягти ідеалів правди і добра. Гнат Хоткевич, вдумливо працюючи над образом Довбуша, вивів його за межі карпатських легенд і зробив частиною загальноукраїнської культурної пам'яті.

Після виходу повісті «Довбуш» літературний образ цього персонажа продовжує жити і видозмінюватися, але вже як уособлення національних ідеалів та як символ свободи й спротиву. Наприклад, у деяких літературних творах він зображується як ідеаліст, що прагне досягти справедливості за будь-яку ціну, а в інших — як звичайна людина, що пройшла через складні життєві обставини і, не знайшовши законних способів захисту, обрала шлях опришка. У цьому образі постійно розгортається питання боротьби за особисту та національну свободу, яке було особливо важливим для української літератури ХХ століття [39].

Отже, задум Г. Хоткевича у повісті «Довбуш» полягав у тому, щоб надати образу народного месника багатогранності, поєднати героїзм з особистою драмою, що робить Довбуша не просто символом боротьби, але і виразником національних прагнень українського народу.

Повість «Довбуш» відіграла величезну роль не лише у творчості Г. Хоткевича, а й у формуванні цілого літературного напрямку, що розглядає українське минуле з позиції народного героїзму та соціальної справедливості. Твір Г. Хоткевича не лише збагачує українську літературну традицію, а й сприяє формуванню національної самосвідомості, закладаючи уявлення про народних героїв як про взірці для наслідування, що залишаються актуальними і в сучасній літературі.

2.2. Аналіз образу Олекси Довбуша в повісті та драмі

Образ Олекси Довбуша займає особливе місце в українській літературі, а особливо у творчості Г. Хоткевича. Як історична постать, Олекса Довбуш був лідером народного руху опришків у Карпатах у XVIII столітті, що боролися проти соціальної несправедливості, гноблення селян, і панського свавілля. Опричницький рух, своєю чергою, символізував боротьбу за свободу і людську гідність. У цьому аспекті Г. Хоткевич обирає Довбуша як центральний образ для відображення невтомної боротьби простих людей, що прагнуть справедливості та свободи.

Г. Хоткевич підходить до образу Довбуша, спираючись на фольклорні джерела, а також народні перекази та легенди, які обросли довкола постаті опришка. Це дозволяє йому створити символічний, узагальнений образ народного героя, який має велику символічну вагу для українського народу. Гнат Хоткевич створює не тільки реалістичний портрет Олекси Довбуша, але й виводить його на рівень символу боротьби та національної самосвідомості, де образ опришка є уособленням непокори і сили духу [15].

Автор написав кілька драм на гуцульську тематику, оскільки вважав, що для гуцула-актора теми п'єс мають бути зрозумілими і близькими. Це – історична драма «Довбуш» (була написана 1908 р.), етнографічна п'єса «Гуцульський рік» (1910–1911 рр.), фантастична «Непросте» (1911 р.), і

«драматизування казок гуцульських» «Практикований жовнір» (1911 – 1912 рр.).

Особливе місце автор відводив історичній драмі «Довбуш», хоч у нього було багато претензій до цього твору, найперше що стосувалося образу Довбуша: «Історична річ – се був «Довбуш», герой усієї Гуцульщини. І се була найслабша річ; хоча з нею (а може, власне, тому) я мав найбільше мороки. Це був чисто історичний Довбуш, без найменшої вигадки, і в тому було його слабе місце» [29, с. 552].

Драма має заплутану сценічну та літературну долю, оскільки була заборонена, як і більшість драм Г. Хоткевича, цензурою. Проте, якщо інші твори просто лежали у шухляді письменника, очікуючи на кращий час, то ця драма готувалася для репертуару Гуцульського театру і лежати не могла. Митець редагував її знову і знову, аби тільки її допустили до постановки на сцені. Лише у 1913 році драма «Довбуш» була дозволена для постановки.

Перший варіант драми «Довбуша» (5 дій) має класичну форму та чітку сюжетну лінію. Чого не можна сказати про «Добуша» на 7 дій. Ця друга версія тексту наповнена численними роздумами та описами автором життя гуцулів, знущань польської шляхти та боротьби з нею Добуша. В обох драмах вперше Олекса Довбуш постає перед нами у середовищі своєї сім'ї. Автор знайомить нас із головним героєм, натякає на його бунтарську вдачу. На свавільні дії польської шляхти він відповідає непокорю. Це людина, яка не має страху перед гнобителями і володіє великою самоповагою: «У художньому зображенні Г. Хоткевича однією із визначальних рис у характері Довбуша є людська самоповага – вона, можна сказати, понад усе, адже Олексу легше було б знищити фізично, але примусити зігнути шию, дозволити принизити себе – ніколи» [11, с. 418].

На думку О. Шлемко: «Аналіз його драми «Довбуш» дає підстави стверджувати, що Г. Хоткевич великою мірою списував характер легендарного месника з себе самого. Слова Довбуша про те, що він сам один іде на боротьбу з польськими панами та його докори гуцулам, чому вони

терплять над собою наругу і не чинять панам спротив, – це не тільки слова Довбуша, але й думки Г. Хоткевича» [38, с. 10] (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

**Порівняльний аналіз образу Олекси Довбуша
в повісті та драмі Гната Хоткевича**

Аспект порівняння	Повість «Довбуш»	Драматичний твір «Довбуш»	Цитати
Соціальна позиція	Довбуш зображений як типовий селянин, який поступово усвідомлює соціальну несправедливість і стає ватажком опришків.	Довбуш постає як вже сформований лідер опришківського руху, його образ більш ідеалізований.	Повість: «Олекса знайомився зі священником, який стає його ідеологічним наставником, разом чоловіки вирішують змінити суспільно-політичний устрій на Гуцульщині». Драма: «Я буду воювати з панами, буду мститися за кривду народу!»
Мотивація вчинків	Мотиви Довбуша еволюціонують від особистого гніву до бажання захистити свій народ і встановити справедливість.	Довбуш від самого початку керується прагненням помститися за кривди, завдані народу.	Повість: «Бо кожного разу, як відправляє чоловіка в лютої на панщину, боялася, дуже боялася, як би щось не сталося». Драма: «Я не можу більше дивитися, як мучать мій народ!»
Характер	Довбуш зображений як багатогранна особистість з вадами і чеснотами. Він схильний до імпульсивних вчинків, але водночас є лідером, який здатний об'єднати людей.	Довбуш постає як ідеалізований герой, втілення народного протесту. Його характер більш однозначний.	Повість: «Олекса мало або й зовсім нічого не розумів, як і всі його товариші довкола, в бесіді попа, але слово «книжка» було Олексі зрозуміле й зробило на його внутрішню пошану до книжок і до тих, со хто вміє ті книжки читати.». Драма: «Я буду боротися до останнього подиху!»

Відношення до оточення	Довбуш має складні стосунки зі своїм оточенням. Він любить свою сім'ю, але водночас віддалений від неї через свою боротьбу.	Довбуш більше зосереджений на своїй місії, його особисті стосунки відходять на другий план.	Повість: «Єлена бігла хашами, через потоки, видиралася на високі обриви й скоро, дуже скоро виморилася, але бігла. Хотіла все мати чоловіка перед очима, але де вже про те й думати, коли треба вибирати, куди можна пролізти». Драма: (Немає явних сцен, що деталізують його особисте життя)
Роль в творі	Довбуш є центральним персонажем повісті, його образ розвивається протягом усього твору.	Довбуш є головним героєм драми, його образ статичний і слугує для узагальнення ідеї народного протесту.	Повість: Довбуш проходить шлях від звичайного селянина до легендарного опришка. Драма: Довбуш з самого початку є харизматичним лідером.

У повісті Г. Хоткевича Довбуш представлений як харизматичний лідер і непохитний борець, для якого боротьба за справедливість є головною метою життя. Автор зображує його як виняткову особистість, що володіє не лише фізичною силою, але й духовною витривалістю та глибокою моральною основою: «Довбуш Олекса промовив отакі слова: – Сповідавсми й законював-сми в той час, у котрий поступав-сми на цесу дорогу. Бирше не потрібую. Сильно сказав оце Олекса Довбуш... Який же сміливий справді сей Довбуш, коли йде в таку путь і сам, без Бога» [30, с. 336].

Г. Хоткевич показує, що Олекса Довбуш – це не просто жорстокий бунтівник, а ідейний провідник, який усвідомлює власну роль у боротьбі за права свого народу. Він виправдовує дії Довбуша: «Красна твоя доля, соколе, хіба би вже долю долев не звати. Ци, може, не став славним та відважним легінем на всі гори? ... Ой, ні! Зробив єси велику роботу! Гори очистив! Ти подивиси лиш тепер округ себе – таже весело шє трохи на світі» [29, с. 123]. Довбуш для нього, як і для кожного гуцула – єдина надія на краще життя.

Через психологічну глибину образу Г. Хоткевич намагається передати внутрішні конфлікти Довбуша, його сумніви, страхи та моральні дилеми, з якими він стикається на шляху до своєї мети. Це додає образу складності й

робить його більш людяним і реалістичним. Довбуш у Гната Хоткевича – це не лише символ, але й жива людина з власними переживаннями, що відрізняє його від численних фольклорних та романтизованих інтерпретацій.

Г. Хоткевич через образ Довбуша досліджує ширші соціальні проблеми, актуальні для його часу. У повісті образ опришка стає метафорою боротьби селянства проти соціального й економічного пригнічення. Довбуш – це не лише борець, а й носій певних моральних принципів: справедливості, відданості та безкорисливості. У цьому контексті Г. Хоткевич малює опришків як захисників народу, наділених не лише фізичною силою, а й духовними цінностями, які відрізняють їх від «владних» пригноблювачів.

Автор зображує героїв як носіїв правди, не боячись критикувати соціальну систему, яка породжує бідність і страждання. Г. Хоткевич дає читачам зрозуміти, що такі постаті, як Довбуш, – це результат соціальної несправедливості, яка змушує простих людей шукати правду і справедливість поза офіційними інститутами. Тобто, образ Довбуша стає способом осмислення народного спротиву як частини національної ідентичності.

Драма дозволяє Г. Хоткевичу детальніше дослідити емоційний і психологічний портрет свого героя. У драматичному творі автор акцентує увагу на емоційних переживаннях і мотиваціях Довбуша, завдяки чому постать опришка стає ще більш людяною та багатогранною. Тут Довбуш постає як персонаж, який має глибокий зв'язок зі своїм народом, його культом свободи, і це виявляється в його рішучості йти на самопожертву заради загального добра.

Через драму Г. Хоткевич також демонструє розвиток образу Довбуша, показуючи його як сильну, але водночас внутрішньо раниму людину, яка постійно перебуває в конфлікті з навколишнім світом і самим собою. Він змушений робити важкий вибір між особистим щастям і обов'язком перед народом, що відображає глибину його моральних переконань. Тому він і був приречений утікати в гори до опришків, які тоді були єдиним прихистком для таких людей: «Марта: А я знаю, куди идут? Хіба в опришки, бо іншого виходу

нема» [29, с. 105]. Приречений на вічні поневіряння в горах, Олекса робить високоморальний вибір на користь таких же знедолених, як і він, та його родини. Він впевнений у важливості його місії, адже дбає про тих, хто потребує допомоги: «Не міняй Довбушеву голову за наголовник червоних, бо вона на що ліпше придасться» [29, с. 111].

Переломною у характеристиці образу Довбуша є сцена його розмови з опришком Смикайлом. Саме він допомагає Довбушу замислитися над сенсом своїх дій: «Кривов стежною ідеш ти, пане отамане. Заболіло тебе людське терпіне, хотів ти за кривдами людськими си вступити. Не мож, чоловіче, свойов волев ходити, не мож, аби не змити, тай шо? Вступив раз не тудя, два не тудя, а воно вже в книгу записано, а воно вже на вазі в Бога, на вазі лежить. Може, зробив ти якийсь хосен людям, а про тото нема вже хісна, вже гола душа твоя. Ой, треба. Треба чім оперед Бога прокупитиси. Бо легко тут чуже їсти, а як то буде перед Богом кару відповісти» [29, с. 118–119].

Г. Хоткевич акцентує увагу на надлюдських якостях Довбуша, що додає його образу ще більшої величі. Він використовує міфологічні мотиви, такі як здатність Довбуша чинити правосуддя й захищати слабких, що виводить його на рівень народного героя і втілення уявлень про справедливість. Олекса Довбуш у повісті та драмі постає як не лише лідер, а й учитель, що проповідує ідеї свободи й братерства. Г. Хоткевич не зображує його як абсолютного героя; він підкреслює складність і суперечливість його образу, щоб показати його моральний шлях та еволюцію особистості.

Кульмінацією стає сцена зі священником, бо кому ж, як не представнику церкви, нагадати опришкові про морально-етичне підґрунтя його дій: «Чув я, що ти по коршмах та шинках вихваляєшся, шо ніби за правду стоїш, ніби називаєш заступником бідних та месником їх на багатих. Слухай, та чи невже і ти, справді думаючи, що ідучи по людських трупах, людям служиш? Діяволу ти служиш!...ти хочеш видобрати меч кари з рук Господніх. Хоч заступити найвисшого судию на землі? Ти думаєш правду на землю принести!» [29, с. 120].

Г. Хоткевич представляє Довбуша як людину, яка йде до своєї мети з непохитною вірою у власну правоту. Ця впевненість робить його символом незламності та відданості справі. Проте водночас автор показує й трагізм його долі, підкреслюючи, що боротьба за правду часто приносить більше горя, ніж особистого задоволення, і що героїчні зусилля потребують жертв.

Гнат Хоткевич створює багатогранний, символічний образ Олекси Довбуша як у повісті, так і в драмі, що дозволяє йому поєднати історичну, соціальну, фольклорну та моральну складові. Через цей образ автор досліджує непростий шлях людини, яка стала захисником і символом народу, і показує, що навіть легенди мають людське обличчя [34].

Г. Хоткевич бачить у Довбуші не лише історичну постать, а й ідеалізований образ українського борця за справедливість, який надихає покоління.

2.3. Порівняння образів опришків у різних творах письменника

Гнат Хоткевич у своїх творах, зокрема в повістях, драматургічних роботах та оповіданнях, показує опришків як носіїв глибинних народних прагнень до справедливості. Він зображує їх і як конкретних історичних героїв, таких як Олекса Довбуш, і як узагальнені символи народної боротьби. Завдяки такому підходу, опришки у творах Г. Хоткевича виступають водночас як героїчні, майже міфічні персонажі і як люди з власними внутрішніми конфліктами, котрі глибоко переживають нелегку долю. Саме поєднання романтизованого образу і реалістичних рис героїв дозволяє автору створити багатовимірні постаті, які не тільки відтворюють конкретний історичний період, але й звертаються до загальнолюдських цінностей.

Варто зазначити, що образи опришків у творчості Г. Хоткевича змінюються відповідно до жанрових особливостей кожного твору. У повістях автор більше акцентує увагу на соціально-історичному аспекті опришківства, розглядаючи його як боротьбу за права бідного селянства, яке потерпало від

утисків панівної влади. У цих творах опришки представлені як захисники селян, як провідники морального ідеалу, втілення народного прагнення до рівності й свободи. Повість дозволяє автору детально розкрити характери персонажів, їхні думки, почуття, мотивацію і внутрішній розвиток. Відтак, опришки з'являються не тільки як романтизовані герої, але й як звичайні люди, які мають власні слабкості, страхи та сумніви [35].

Натомість у драматургічних творах Г. Хоткевича, де головною метою є динамічне і сильне емоційне передавання боротьби, опришки зображуються як герої, здатні на надлюдську витримку і жертовність. Драма дозволяє автору загострити конфлікт, представити боротьбу опришків як особисту трагедію та емоційний злам. Герої драм стають не тільки символами народної непокори, але й персонажами, чий внутрішній світ складний і суперечливий. Г. Хоткевич майстерно використовує драматургічну форму, щоб зобразити опришків у моменти найбільшого емоційного напруження, розкриваючи їхню духовну силу та водночас глибоку людяність. Таким чином, у драматичних творах опришки стають втіленням трагічної природи народного спротиву, що часто потребує самопожертви.

Г. Хоткевич також звертається до теми опришківства у своїх менших прозових творах, таких як оповідання, де зосереджується на окремих епізодах із життя героїв або показує їхні стосунки з місцевими жителями. У цих оповіданнях опришки часто зображені більш буденно, без романтизованого забарвлення, яке ми бачимо в повістях або драмах. Тут Г. Хоткевич показує їх як людей, які часто перебувають на межі між злочинністю і героїзмом, наголошуючи на складності вибору, що стоїть перед ними. Опричницький рух постає у цьому випадку як соціально неоднозначне явище, яке викликає не лише захоплення, але й певну настороженість з боку звичайних селян.

Ще однією важливою рисою образів опришків у творчості Г. Хоткевича є їхній зв'язок з народом і глибоке почуття відповідальності перед громадою. Це проявляється у повістях, де автор неодноразово підкреслює взаємозв'язок опришків з місцевим населенням, яке підтримує їх у боротьбі, допомагає

сховатися від переслідувачів, іноді навіть бере участь у їхніх акціях. Проте, водночас, у творах помітний конфлікт між селянським прагненням до стабільності і необхідністю вести постійну боротьбу, яка приносить лише тимчасове полегшення. Г. Хоткевич показує, що не всі селяни схвалюють радикальні дії опришків, а деякі навіть засуджують їх за жорстокість чи безкомпромісність. Такий підхід до зображення стосунків між опришками і місцевими жителями дозволяє автору уникнути однобічного романтизування та підкреслити складність взаємодії між ними [32].

Загалом, у своїй творчості Г. Хоткевич використовує образи опришків як засіб розкриття ширших суспільних та національних тем. Через історичні образи він ставить актуальні питання щодо свободи, соціальної рівності та права народу на самовизначення. Для Г. Хоткевича опришки – це не лише борці за справедливість, але й символи національної самосвідомості, що втілюють незламний український дух, готовий відстоювати свої права попри всі труднощі. Автор постійно наголошує на важливості внутрішньої свободи як основи для боротьби з соціальною нерівністю і гнобленням.

Цей національно-історичний та соціально-політичний контекст зображення опришків надає творам Гната Хоткевича особливої глибини. Він прагне не лише описати героїчні подвиги окремих історичних осіб, але й створити колективний образ, який би відображав прагнення українського народу до свободи й самовизначення. Через образи опришків Г. Хоткевич транслює свої переконання про те, що лише ті, хто не боїться протистояти гніту, здатні забезпечити кращу долю для наступних поколінь. Таке багатопланове відображення опришківства свідчить про бажання Г. Хоткевича вплинути на розвиток національної свідомості читача, збудити в ньому почуття гордості за своє минуле і прагнення до свободи у майбутньому.

Як бачимо, порівняння образів опришків у творах Г. Хоткевича дозволяє побачити, як через художнє осмислення історичних подій і персонажів він вибудовує своє бачення ролі цього руху в житті українського народу. Один із основних аспектів, що вирізняє образи опришків у творчості Г. Хоткевича, –

це їхній ідеалістичний, але водночас реалістичний характер. У творах, таких як повість про Олексу Довбуша та інші оповідання, опришки постають як герої-борці за справедливість, які мають високу моральну мету. Вони часто наділені рисами народних героїв: фізичною силою, витривалістю, хитрістю і хоробрістю, які необхідні для виживання в суворих умовах Карпат та боротьби з панським гнітом.

У різних творах опришки постають не лише як незламні борці, але як люди, які часто сумніваються у правильності свого шляху, відчувають напругу між особистими бажаннями і вимогами свого обов'язку, переживають конфлікти з тими, кого захищають. Ці художні прийоми створюють унікальну концепцію опришківства, де традиційний героїзм переплітається з трагізмом та життєвою реалістичністю.

Г. Хоткевич розвиває образи своїх героїв, зокрема Олекси Довбуша, через моральні дилеми та постійне осмислення ними своєї місії. Наприклад, у повістях, присвячених Довбушу, головний герой часто змушений обирати між особистим щастям і боротьбою за справедливість, між бажанням жити мирним життям і обов'язком боротися проти панів та захищати народ. Довбуш прагне звільнити селян від гніту, але при цьому переживає за те, що його дії приносять нові небезпеки для місцевих жителів і можуть викликати в них страх. Цей внутрішній конфлікт надає Довбушу глибини як літературному образу, показуючи його як героя, для якого боротьба не тільки моральний обов'язок, але й важкий тягар, що вимагає жертв і повної самовіддачі.

У деяких моментах автор також зображує опришків як тих, хто зазнає гіркоти й сумнівів у правильності своїх дій. Наприклад, коли місцеві жителі відмовляються підтримувати їх або навіть засуджують за радикальні методи, опришки стикаються з розчаруванням. Це відображає складність їхнього вибору: вони хочуть звільнити громаду від панського гніту, але водночас усвідомлюють, що їхні дії можуть спричинити ще більші утиски з боку влади. Ця дилема додає їхньому образу не тільки психологічної глибини, але й трагізму, оскільки опришки часто обирають самотність і втрату нормального

життя, щоб залишитися вірними своїм переконанням: «Чому я взагалі йду до того Дзвінчука? Навіщо він мені здався? Я ж іду в далекі сторони, де вже ніколи нічого про Дзвінчука не почую, ні він про мене. [...] Чи не краще вернути оце зараз до Ясеня, забрати Єлену і гайда. Все готово. Сідай на коня і їдь. Але чомусь не вертався і біг, біг до Космача» [30, с. 267].

Ще один важливий аспект реалістичності, який додає людяності опришкам Г. Хоткевича, – це їхній конфлікт із місцевими громадами. У той час як романтизований образ опришка може сприйматися як героя, якого беззаперечно підтримує громада, Г. Хоткевич показує набагато складнішу картину. Опришки в його творах не завжди мають підтримку громади; місцеві селяни, інколи з обережністю ставлячись до опришків, можуть критикувати або навіть відмовлятися від їхніх послуг, побоюючись переслідувань з боку влади. Цей аспект додає образам опришків двозначності й трагізму: вони змушені боротися за народ, який не завжди готовий підтримати їх ідеали.

Конфлікти з громадою, які зображує Г. Хоткевич, показують, що опришки не є бездоганними героями, а радше людьми, які змушені приймати складні рішення. Цей аспект є особливо важливим для повноти їхніх образів, адже він нагадує про реальні виклики, з якими стикаються борці за справедливість. Опришки часто стають ізгоями, чужинцями у своїй спільноті, а їхній шлях сповнений самотності й втрат. Цей конфлікт також відображає загальну народну дилему: чи готовий народ до радикальних змін і чи здатний підтримати тих, хто виборює ці зміни.

У повістях, присвячених Олексі Довбушу, Г. Хоткевич зосереджує увагу на образі героя-захисника. Довбуш постає як ватажок, який, незважаючи на особисті втрати, жертвує своїм життям заради інших. Він – не просто воїн, а втілення народної надії на справедливість. Г. Хоткевич показує його як силу, що об'єднує село й надихає місцевих жителів чинити опір, даруючи їм віру у власну силу. Однак, попри високий ідеалізм цього образу, автор не приховує перед читачами, що бути захисником означає також зазнавати страждань [8].

Довбуш – це персонаж, який усвідомлює жорстокість і втрати, пов'язані з його боротьбою.

Розкриваючи внутрішні конфлікти Довбуша, Г. Хоткевич показує, що цей захист громади дається герою ціною власної свободи, а іноді й життя. Довбуш зображений як людина, яка мусить відмовитися від особистих радостей і нормального життя, щоб стати тим символом, на який рівняються інші. Це додає образу захисника особливого трагізму, оскільки для досягнення ідеалів справедливості Довбушу потрібно пожертвувати своїм особистим щастям.

У менших творах, таких як оповідання або короткі новели про опришків, Г. Хоткевич часто підкреслює трагічний аспект вибору своїх героїв, які свідомо обирають шлях, що веде до самопожертви і неминучої загибелі. Ці герої не завжди мають той масштабний вплив, який має Довбуш, але їхні особисті трагедії нагадують про тяжкість боротьби, що вимагає повної самовіддачі. Автор зображує таких героїв у моменти, коли вони стикаються з неминучим кінцем свого шляху, з розумінням того, що, можливо, їхній подвиг не буде належним чином оцінений громадою.

У цих творах Г. Хоткевич акцентує на тому, що опришки обирають цей шлях не з особистих мотивів чи заради слави, а через глибоку віру у власну правоту та бажання допомогти іншим. Вони розуміють, що їхня боротьба може не принести їм безпосередньої вигоди або навіть завершитися поразкою, але вони продовжують свій шлях, бо вважають, що це єдиний можливий спосіб досягти правди та справедливості. Це робить образи опришків глибоко трагічними і підсилює ідею про те, що справжні герої борються не за славу, а за ідеали, які значно перевищують їхні особисті інтереси.

Таким чином, порівняння образів опришків у різних творах Г. Хоткевича демонструє, що автор зумів створити багатовимірні та глибокі характери, які виходять за рамки традиційної романтизації народних героїв. Гнат Хоткевич додає своїм опришкам людяності та реалістичності, показуючи їх як людей,

що мають не тільки силу та відвагу, але й відчувають страх, переживають моральні сумніви та стикаються з життєвими дилемами.

Автор розкриває перед читачем усю складність вибору, який стоїть перед кожним опришком, виводячи їх на рівень справжніх героїв, які свідомо йдуть на самопожертву заради народу, навіть попри можливу ворожість чи нерозуміння з боку цього самого народу. Це багатогранне зображення дозволяє сприймати опришків не просто як символи, а як реальних людей, які здійснюють подвиги, але водночас і платять за це високу ціну.

Олекса Довбуш як центральний персонаж драми – це втілення народного протесту, сміливий і безкомпромісний борець за справедливість. Його образ наділений романтичними рисами, він – народний герой, який захищає бідних і безправних. Інші опришки зображені як вірні соратники Довбуша, готові на все заради спільної мети.

Опришки у повісті «Камінна душа» більше нагадують бандитів, які грабують і вбивають. Вони зображені як темна сила, що загрожує порядку. Однак, навіть у цих негативних персонажах автор підкреслює їхню соціальну обуреність: «Газдиня скричала не своїми голосами, забила си у вугов, а Юр крунув си поміж опришки, хтів си замішети межи них та в двері; лиш опришки йк зачели бити го сокирами, то ледве живого закегли витак під лаву» [31, с. 208]. Тут бачимо кримінальний аспект діяльності опришків.

Таким чином, образ опришка у Г. Хоткевича балансує між ідеалізованим народним героєм та реалістичним борцем, який стоїть перед важким вибором. У більш романтизованих творах опришки мають риси напівлегендарних героїв, що символізують надію на справедливість, тоді як у творах з реалістичнішим підходом вони більше схожі на звичайних людей, змушених боротися за виживання та власну гідність.

Г. Хоткевич прагне не просто зобразити опришків як хоробрих воїнів, але й розкрити їхні внутрішні переживання, психологічні кризи та моральні дилеми. Наприклад, у драматичних творах, присвячених життю та діяльності

опришків, автор акцентує увагу на їхніх переживаннях, роздумах про справедливість, зраду, відданість і любов.

У різних творах, таких як п'єса «Довбуш» або оповідання про окремих опришків, відчутна зміна в способі подання цих героїв [26]. У п'єсі Довбуш зображений як людина, котра постійно стоїть перед вибором між особистим щастям і своїм обов'язком перед народом. У ньому ми бачимо не лише символ боротьби, але й людину, яка зазнає внутрішніх мук через необхідність відмовитися від звичного життя заради великої мети. Такі емоційні й психологічні нюанси роблять образи опришків Г. Хоткевича більш багатовимірними, надаючи їм особливої сили та глибини.

Ця психологічна складність простежується й у коротших творах, де Г. Хоткевич прагне розкрити індивідуальність кожного опришка через його думки, сумніви та страхи. Наприклад, у оповіданнях про молодших або менш відомих опришків автор часто зображує героїв у моменти особистих випробувань, які зводять їх перед дилемою: піти на компроміс із владою або ж залишитися вірним своїм принципам.

Важливою темою, що проходить крізь усю творчість Г. Хоткевича, є зв'язок опришків з народом і місцевими громадами. У його творах опришки постають як частина спільноти, яка розуміє їхні мотиви та підтримує їхні дії. Колективний образ опришків символізує єдність народу у боротьбі за справедливість, і це особливо помітно у творах, де описуються моменти співпраці опришків з місцевим населенням.

Важливо відзначити, що, попри романтизовану підтримку з боку селян, у деяких творах Г. Хоткевича все ж відчутний конфлікт між прагненням громади до миру та стабільності і бажанням опришків боротися до кінця. У повістях, наприклад, інколи простежується неприйняття місцевими жителями радикальних методів боротьби, що використовується опришками, які наражають на небезпеку всю громаду. Це протиріччя між «мирним» населенням і «воїнами» Г. Хоткевич майстерно відображає як моральний

конфлікт, у якому проявляється особливість кожного опришка як окремої, але невід'ємної частини народного руху [24].

Г. Хоткевич через образи опришків досліджує соціальні та національні проблеми. Для нього опришки – це не просто розбійники, а радше борці за справедливість, які ставлять собі за мету не особисте збагачення, а досягнення соціальної рівності. В багатьох творах опришки виступають носіями національної ідеї, адже через їхній спротив Г. Хоткевич хоче донести думку про важливість збереження культурної та етнічної ідентичності українців.

У порівнянні різних образів опришків можна простежити, як у ранніх творах Г. Хоткевич більше зосереджується на соціальній несправедливості, яка підштовхує героїв до боротьби, а в пізніших творах фокус зміщується на національні цінності, де опришки стають символами незламного українського духу. Таким чином, Г. Хоткевич використовує опришків для висловлення своїх думок про те, що справжня свобода для українців можлива лише через відданість національним ідеалам та боротьбу з будь-якими формами гноблення.

Г. Хоткевич багато запозичує з українського фольклору для створення яскравих і запам'ятовуваних образів. Багато аспектів у зображенні опришків мають фольклорні корені, що надає їм глибокої народної символіки. Використання легенд, переказів і пісень про опришків у його творах додає образам героїв міфологічного звучання.

У різних творах Г. Хоткевич комбінує реалістичні та міфічні риси, що робить його героїв живими у подвійному значенні: як частину народної пам'яті та як індивідуальностей зі своїми слабкостями й перевагами. Через фольклорні мотиви автор додає своїм опришкам особливого «карпатського духу», демонструючи їх як тих, хто єднається з природою і водночас стоїть на захисті своєї землі та свободи. Фольклор також допомагає Г. Хоткевичу надати опришкам рис надлюдської сили й витривалості, підкреслюючи їх як захисників народної правди [6].

Часто у творчості Г. Хоткевича смерть опришків несе символічний зміст. Автор зображує їхню загибель як трагічний, але неминучий елемент їхньої долі, що підкреслює самопожертву заради великої ідеї. У творах Г. Хоткевича смерть опришка – це символ незламності, що стає прикладом для наслідування.

Наприклад, у повісті про Довбуша його смерть показана не як кінець боротьби, а як початок народної пам'яті про його подвиг. Ця загибель підсилює героїчний образ, адже Довбуш гине, але залишається в пам'яті народу як ідеал борця за свободу і справедливість. Невипадково повість й завершується возвеличенням пам'яті гуцулів про свого героя: «А народ не забув Довбуша і оспівав його в найкращих своїх піснях, овіяв поезією, чарівними легендами, і в очах народу Довбуш став героєм. Немає гуцула, дитини малої гуцульської, яка не знала би оповісти про Довбуша і його героїчну боротьбу з панами... Не хочуть вірити люди, що Довбуш умер» [30, с. 373].

Порівняння образів опришків у різних творах Г. Хоткевича демонструє глибокий підхід письменника до створення багатогранних персонажів, які поєднують риси реальних історичних постатей та символів народної пам'яті. Кожен твір, присвячений опришкам, розкриває різні аспекти їхнього характеру, прагнень і моральних принципів, роблячи їх яскравими носіями національної ідеї. Завдяки цьому Г. Хоткевич підносить опришків до рівня національного символу, що закликає до збереження української ідентичності та пошуку соціальної справедливості.

2.4. Символіка та ідеологічні аспекти зображення опришківства в творчості Гната Хоткевича

Гнат Хоткевич у своїй творчості ставив за мету передати справжній дух опришківства, який був для нього більше, ніж просто розповіддю про гірських бунтарів. Він розглядав опришківство як своєрідний протестний рух, що відображав потреби та вимоги простих людей. Г. Хоткевич переосмислював традиційний образ опришка, зокрема в особі Олекси Довбуша, не лише як романтичного героя, але як постать, що виступає за соціальну рівність, право на гідне життя і справедливість. У цьому аспекті він поєднав історичний фольклор із сучасними для нього соціально-політичними ідеями, роблячи опришків не тільки культурними героями, а й символами змін, яких потребувало суспільство.

Г. Хоткевич показав опришківський рух як організований спротив феодальному й національному гнобленню, а також як ідеологічний прояв прагнення до справедливості. Письменник наголошував на важливості таких цінностей, як солідарність, взаємодопомога та співчуття до знедолених. Його твори мали на меті підкреслити, що опришки – це не просто «розбійники», а свідомі борці, які діють з переконанням і вірою у власну правоту [13]. Таким чином, Г. Хоткевич надавав опришкам голос народу, чий протест був викликаний не стільки особистими образами, скільки усвідомленням соціальної несправедливості, яка загрожувала гідності та правам селянства.

Для Гната Хоткевича було важливо, щоб образи його героїв демонстрували більше, ніж особисту відвагу – вони мали представляти ідеали свого народу та його прагнення до кращого майбутнього. Образ опришка в його творчості символізує не лише фізичну силу й мужність, а й моральну непохитність, яка походить із глибокого почуття відповідальності перед своїм народом.

У повісті «Довбуш» Г. Хоткевич наголошує на моральній правоті опришків та їхній відданості ідеї справедливості. Він показує, що опришки боролися не лише проти конкретних гнобителів, а й проти системи, що базувалася на соціальній нерівності та гнобленні. Зображаючи опришків як борців за справедливість, письменник вкладає у їхні образи ідеї гуманізму та суспільного служіння. Це є символічним проявом глибокої віри Г. Хоткевича в силу народу та його здатність до самоорганізації в боротьбі за свої права.

Для Г. Хоткевича важливою є ідея того, що опришки діяли не лише заради власного виживання, а радше через усвідомлення своєї відповідальності перед громадами, які вони представляли. Таким чином, у його творах опришки перетворюються на своєрідних народних героїв, які не лише відстоюють справедливість, а й стають голосом народу, висловлюючи те, що інші боялися сказати. Цей підхід розширює опришківство до рівня загальнонаціонального символу, через який Г. Хоткевич передає ідеї народного руху та соціальної боротьби.

Таким чином, Г. Хоткевич через опришківську тему не просто відтворює історичну пам'ять, а перетворює її на ідеологічний і символічний заклик до національного пробудження. Опришківство у його творчості постає як соціально-культурний феномен, що поєднує в собі ідеали свободи, справедливості й солідарності, які стають основою для національної ідентичності. У цьому контексті твори Г. Хоткевича про опришківство є не тільки літературним відображенням минулого, а й маніфестом прагнення народу до справедливості, що залишається актуальним і в нових умовах.

Образ Олекси Довбуша у творчості Г. Хоткевича набуває багатозначної символіки, поєднуючи риси національного героя, месника та втілення ідеї боротьби з гнобителями. Через цей образ Гнат Хоткевич передає ідеологічний зміст, пов'язаний із прагненням українського народу до свободи та справедливості, а також підкреслює силу національного духу та важливість народної єдності. Нижче розглянемо три основні аспекти символіки, які Г. Хоткевич використовує в образі Довбуша: персоніфікація народного героя

та національної свідомості, нескореність як ідеал свободи й права на спротив, а також порівняння Довбуша з героями інших народів.

Олекса Довбуш у повісті Г. Хоткевича не просто історичний чи легендарний персонаж, а насамперед – образ, який втілює колективні ідеали, віру в силу простого люду й стійкість до випробувань. Уособлюючи силу та волю народу, Довбуш виступає як збірний образ, що поєднує в собі риси багатьох українців, які пройшли через важкі часи соціального та національного утиску. У цьому сенсі Г. Хоткевич прагне не лише висвітлити конкретні риси героя, а й надати йому глибокого символічного значення як представнику незламного народного духу [27].

Довбуш постає персоніфікацією української національної свідомості, бо він – той, хто не просто протестує, а свідомо обирає боротьбу з гнобителями як єдино можливий шлях захисту власної гідності та прав свого народу. Відображаючи мрії й прагнення своїх співвітчизників, Довбуш показує, що народ не погоджується миритися з безправ'ям і готовий взяти на себе відповідальність за зміну власної долі. Через його образ Г. Хоткевич звертає увагу на те, що навіть у часи складних випробувань народ має захисника, який розділяє його ідеали та бореться за них. Ідея народного героя як відважного захисника дає людям надію, а його боротьба стає символом єдності й національного самоусвідомлення.

Нескореність є центральною рисою образу Довбуша, яку Г. Хоткевич майстерно розкриває в своєму творі, підкреслюючи його силу волі, готовність до самопожертви та відданість ідеалам справедливості. Довбуш втілює прагнення до свободи не як абстрактну ідею, а як основу людського існування, право кожної людини і народу. Його боротьба з гнобителями стає виразом його глибокої внутрішньої потреби до самовизначення, а сама його постать – уособленням нескореного духу українців, які століттями відстоювали своє право на вільне життя.

Довбуш виступає як приклад того, що свобода є найдорожчим скарбом, який людина повинна захищати. Його вчинки й життя є маніфестом права на

спротив, де відмовлятися від боротьби – значить відмовитися від самого себе. Через цей образ Г. Хоткевич показує, що прагнення до свободи й протест проти гноблення – це не тільки індивідуальна боротьба героя, а символ колективного опору всього народу. Так, опришки, які входили до його загону «почали потроху показувати нориви. Те, що думали раніше, почали говорити півголосом, те, що говорили півголосом, казали тепер на повний голос» [30, с. 335]. Довбуш бореться не тільки за себе, а й за тих, кого захищає, – простий люд, який бачить у ньому не тільки захисника, але й символ надії та нескореності.

У цьому контексті нескореність Довбуша переходить у сферу ідеології: він показує, що немає нічого сильнішого за силу волі людини та її прагнення до справедливості. Через життя Довбуша як нескореного месника Г. Хоткевич підкреслює, що навіть у найважчих умовах існує можливість боротьби, а справедливість завжди має шанс на перемогу, якщо є достатньо сили й рішучості для відстоювання своїх прав.

Для підкреслення універсальності ідеї боротьби з гнобителями, Г. Хоткевич свідомо чи несвідомо використовує риси, які зближують Довбуша з іншими героями світової літератури та фольклору. Одним із найяскравіших прикладів є порівняння Довбуша з легендарним Робіном Гудом – англійським народним героєм, який, так само як і Довбуш, бореться проти гнобителів та відбирає багатства у багатих, щоб віддати їх бідним. Це порівняння дозволяє вивести образ Довбуша за межі суто українського контексту і подати його як символічний типаж «благородного розбійника», який здатний надихати людей у різних культурах.

Як Робін Гуд для англійців, Довбуш для українців стає втіленням прагнення до справедливості, опором перед неправомірною владою та символом віри у рівність і солідарність. Такий образ несе в собі універсальну цінність, яка показує, що боротьба за свободу та соціальну справедливість є спільним бажанням людей, незалежно від їхньої національності чи часу, у якому вони живуть. Порівняння з Робіном Гудом також дає змогу

Г. Хоткевичу поглибити образ Довбуша, надаючи йому ореол романтичного героя, який живе не лише для себе, а для захисту прав простих людей [21].

Паралелі з іншими фольклорними героями різних народів допомагають Г. Хоткевичу підкреслити, що боротьба за свободу є природним прагненням людства, а образ Довбуша стає символом цього прагнення в українському контексті. Це дає змогу поглянути на образ Довбуша ширше – не лише як на історичний чи культурний феномен, а як на втілення універсальної ідеї людської нескореності перед обличчям пригнічення. Тому Довбуш не просто національний герой, а архетип, який демонструє, що в будь-якій культурі та будь-якому суспільстві є потреба у захисниках, які готові стати на бік пригноблених.

Отже, символіка образу Олекси Довбуша у творчості Гната Хоткевича охоплює не тільки риси історичного героя, але й універсальну ідею боротьби за справедливість. Довбуш у творі Г. Хоткевича – це не просто легендарний опришок, а символ нескореності, волелюбства та прагнення до справедливості, що виступає як персоніфікація народного духу й втілення колективної національної свідомості. Порівняння з Робіном Гудом та іншими героями світової культури підкреслює універсальність ідеї опору, роблячи образ Довбуша значущим не тільки для української літератури, але й для світової культури в цілому. Через образ Олекси Довбуша Г. Хоткевич створює символічний простір, де свобода стає єдиною реальною цінністю, гідною самопожертви, а опришківство – способом захисту прав та гідності народу, що робить цей образ важливим як в історичному, так і в ідеологічному аспекті твору.

У повісті «Довбуш» природа Карпат зображується не просто як тло для дій героїв, а як жива, багатогранна сутність, що стає символом свободи та сили. Гори у Г. Хоткевича постають майже сакральним простором, де мешкають вільні люди, непідвладні жодній зовнішній владі. Через образи гірських пейзажів, диких лісів та стрімких річок автор передає волелюбний характер карпатських опришків. У романі Карпати зображені як неприступна фортеця,

захист, що дає опришкам відчуття свободи і відокремлює їх від світу несправедливості та гніту.

Г. Хоткевич описує Карпати як простір, де зникають рамки буденного життя, де людина стає частиною природи і відчуває свою єдність із нею. Це особливий світ, який дарує героям незалежність, але водночас вимагає від них сили, стійкості, здатності пристосовуватись до природних умов. У цьому сенсі Карпати можна трактувати як символ боротьби й виклику, які лише справжні герої можуть подолати. Гори виступають у ролі своєрідного духовного наставника для Довбуша та його побратимів, формуючи їх як воїнів і захисників народу.

Г. Хоткевич майстерно використовує природні метафори для створення багатогранного образу головного героя. Кожен природний елемент, зображений у повісті, несе символічне значення, що допомагає глибше розкрити характер Довбуша та його побратимів: «Се гірські люди. Вони відчувають по- іншому. [...] Всі вони, гірські люди, такі. Швейцарці, візьміть або кавказці... Так уже гори впливають, роблять людей більш свободолюбними, більш чутливими на всяке посягання» [30, с. 97].

Гора як символ сили та незламності. Образ гори постає у творі як уособлення міцності й непохитності. Гора не лише вказує на фізичну силу, а й символізує духовну стійкість героїв. Так само як гори стоять крізь віки, не піддаючись руйнівним силам, так і Довбуш разом зі своїми товаришами залишається незламним у своїй боротьбі. Для Довбуша Карпати є джерелом сили та натхнення, їхня велич і неприступність віддзеркалюють його власний волелюбний дух, непокору й готовність захищати свободу свого народу.

Ліс як захист і прихисток. Ліс у повісті виступає не лише як сховище для опришків, але й як символ єдності з природою. Тут опришки знаходять спокій і можливість укритися від переслідувачів. Ліс стає для них притулком, який оберігає їх від зовнішнього світу і дарує надію на безпеку. Саме у лісі, серед густих дерев, герої відчувають себе частиною природи і здобувають особливий духовний зв'язок із нею. Ліс можна розглядати як символ народної

підтримки, адже в глибині його нетрів народ зберігає свої віковічні традиції й національну самобутність.

Річка як символ очищення і боротьби. Річка у повісті має багатозначне символічне навантаження. Вона символізує очищення, а також відновлення внутрішньої сили героїв. Річка, з її постійною течією та невинним рухом, втілює дух боротьби й нескореності, які є властивими для Довбуша. Вода річки наче змиває із нього усі страхи, залишаючи лише чітке відчуття справедливості та завзятість у досягненні мети. Так само, як річка прокладає собі шлях навіть крізь каміння, Довбуш і його побратими продовжують свою боротьбу, долаючи перешкоди.

Для опришків, зображених у повісті «Довбуш», єдність з природою не є простою прихильністю до свого рідного краю, а глибоким, духовним зв'язком, який відображає їхнє розуміння світу й ставлення до життя. Вони не відокремлюють себе від природи, навпаки, вважають себе її частиною: «Бо він і природа – одно. І закони ними управляють одні» [30, с. 17]. Цей аспект твору Г. Хоткевича вказує на глибоку гармонію між людиною і природою, яку автор протиставляє чужинцям, котрі вважають природу ресурсом і ставляться до неї з байдужістю.

Гармонія опришків з природою символізує зв'язок із народом та його культурними цінностями. Для них рідна земля – не лише територія, а священний простір, де зберігаються вікові традиції, історична пам'ять та дух попередніх поколінь. Описуючи героїв, що живуть у лісі, на полонинах та біля стрімких гірських річок, Г. Хоткевич акцентує на тому, що природне оточення є важливим елементом формування особистості, яка здатна протистояти несправедливості [1].

Крім того, взаємозв'язок людини та природи підкреслює не лише їхню гармонію з рідним краєм, а й те, що ці герої є носіями справжніх народних цінностей. Природа тут – це джерело їхньої віри, їхніх моральних принципів і сили духу. У зображенні Г. Хоткевича, опришки є не тільки захисниками

народу, але й носіями культури, які зберігають її через покоління, тим самим залишаючи спадщину для майбутнього.

Таким чином, природа в повісті «Довбуш» стає віддзеркаленням душі головного героя та його товаришів, відображаючи їхні прагнення, риси характеру, а також глибинний зв'язок з рідною землею та народом. Природа у Г. Хоткевича – це більше, ніж фон для розвитку сюжету; це окрема діюча сила, що допомагає героям знайти шлях до справедливості й свободи, та водночас символізує їхню моральну стійкість і відданість народним ідеалам.

У творчості Гната Хоткевича опришківство набуває виразних рис боротьби за соціальну рівність і права знедолених, що відповідає його власним суспільним переконанням та духу тогочасного українського суспільства. Г. Хоткевич показує опришківство як невід'ємний елемент національної історії та культури, але також як важливий соціально-політичний феномен, який може мати паралелі із сучасністю.

Г. Хоткевич зображує опришківство як форму протидії диктатурі феодальних відносин, де народні месники виступають захисниками прав народу, що позбавлений будь-якої влади та політичного голосу. Через цей образ автор розкриває тему відчуженості між гнобленими та панівними класами, натякаючи, що боротьба опришків є своєрідним відповідником боротьби українців за свої права в умовах іноземного панування. Опришки символізують ту частину суспільства, яка через свою хоробрість і відданість стає уособленням народного ідеалу правосуддя [6].

Гнат Хоткевич створював свої твори в епоху, коли українське суспільство, з одного боку, ще відчувало на собі наслідки кріпацтва та аграрної експлуатації, а з іншого – стикалося з новими формами соціальної нерівності й культурного придушення з боку імперських структур. В умовах політичного і соціального тиску на початку ХХ століття українські землі потребували нового культурного відродження і соціальної єдності, що могло бути досягнуте завдяки посиленню національної свідомості. Тому Г. Хоткевич звертається до образу опришківства, який стає символом непокори і прагнення

до справедливості, актуальним для його сучасників, які прагнули самостійності та справедливих умов життя.

Ідея опору в його творах представлена не лише як історичний факт, а як приклад для українців ХХ століття, котрі, як і герої минулого, стикалися з тиском з боку політичної та економічної системи. Більше того, образ Довбуша та його побратимів перетворюється у Гната Хоткевича на потужний ідеал, якого потребувала українська національна свідомість у контексті національних визвольних змагань початку ХХ століття. Ці образи і мотиви мали переконати читачів у тому, що народ, який прагне справедливості і свободи, завжди знайде силу для боротьби з утисками, навіть якщо ця боротьба буде довгою і важкою [39].

Таким чином, Г. Хоткевич не лише описує події минулого, а й закладає в свої твори ідеологічний заклик до збереження національної гідності та відстоювання прав. Боротьба опришків набуває сучасного значення, оскільки стає символом українського прагнення до справедливості, що залишалося незмінним, незважаючи на зміну політичних режимів та суспільних умов.

Романтичний підхід у творчості Г. Хоткевича дозволяє йому створити піднесені, ідеалізовані образи опришків, які втілюють ідеали справедливості, самопожертви та патріотизму. У романтичному дусі автор використовує ідеалізацію героїв, підкреслюючи їхні відданість, силу духу та здатність до надзвичайної самопожертви. Герої Г. Хоткевича, як і у кращих традиціях романтизму, показані винятковими особистостями, які перевершують буденність та стають носіями високих моральних принципів і національної ідеї.

Довбуш та його товариші – це не просто персонажі минулого, а національні символи, які мають надихати українців. Ідеалізовані, майже міфологічні, вони демонструють виняткову сміливість і силу, завдяки якій постають як еталон вірності ідеалам свободи і правосуддя. Г. Хоткевич підкреслює, що, хоча опришки й були переслідуваними, вони ніколи не зрікалися своєї боротьби, що є важливим ідеологічним посилом для читачів

його часу. Це ідеалізоване зображення опришків стає прикладом мужності, що залишається актуальною, адже в будь-які часи народів потрібні приклади незламності перед труднощами.

Романтичний елемент у творчості Гната Хоткевича також полягає у використанні природи як символу, що резонує з духовними і моральними якостями героїв. Гірські пейзажі Карпат, серед яких розгортається дія, стають символом не лише фізичної свободи, а й духовної. Це додає творам Г. Хоткевича елементів епічності, підкреслюючи, що боротьба за справедливість і незалежність має не тільки соціальне, але й сакральне значення, оскільки природа немов сама підтримує своїх героїв. Тому опришки, борючись на фоні величної карпатської природи, набувають майже міфологічного виміру, що посилює ідеологічний зміст їхньої боротьби [1].

Завдяки цим прийомам Г. Хоткевич створює багатоплановий, романтизований образ опришківської боротьби, який виходить далеко за межі звичайної історичної розповіді та стає потужним ідеологічним посилом. Він демонструє, що справжній патріотизм – це не тільки любов до свого народу, а й готовність до самопожертви, прагнення до вищих ідеалів. Таким чином, використовуючи романтизм, Г. Хоткевич не лише прикрашає образи своїх героїв, але й надає їм ідеологічного значення, підкреслюючи, що боротьба за справедливість є водночас боротьбою за національні ідеали та права народу.

Г. Хоткевич у своїй творчості, особливо в повісті «Довбуш», надає глибокого символічного значення опришківству як феномену, який охоплює колективне та індивідуальне. Він акцентує увагу на тому, що опришківський рух – це не просто історичний епізод, а складне соціальне й психологічне явище, що втілює ідеї колективної єдності та індивідуальної боротьби за свободу. Важливими ідеологічними цінностями для Гната Хоткевича стають побратимство, дружба, солідарність, які були необхідними для успішного функціонування руху. Через ці цінності він передає глибокий зв'язок між долею кожного опришка та долею всієї нації, відображаючи, що доля народу є спільною справою.

Опришківство, як його зображає Г. Хоткевич, є спільним рухом, що об'єднує людей з різних куточків, об'єднаних спільною метою – протидіяти гнобленню, захищати права селян і боротися за справедливість. Це було не лише об'єднання людей зі спільними поглядами, але й, у певному сенсі, спосіб життя, який вимагав від кожного готовності пожертвувати особистими інтересами на користь загального добра. Кожен опришок, як показує Г. Хоткевич, мав свою історію, свій індивідуальний мотив для вступу в ряди борців.

Завдяки цьому, опришківство, як уявляє Г. Хоткевич, перетворюється на своєрідну мозаїку індивідуальних доль. Він показує, що, попри об'єднання довкола спільної ідеї, кожен опришок надає руху індивідуального колориту, що дозволяє зберігати власну унікальність, не розчиняючись у масі. Це вміння поєднувати спільне й особисте дозволяє творити опришківство як соціальне явище, що є одночасно рухом і способом самоідентифікації, де кожен член є важливим елементом загальної картини.

Побратимство й дружба в повісті «Довбуш» відіграють ключову роль у побудові опришківського руху та стають основою спільної боротьби. Опришки у Г. Хоткевича – це не просто група людей, об'єднаних за зовнішніми ознаками. Це братство, яке існує на основі взаємної підтримки, солідарності й готовності допомагати один одному у важкі моменти.

Г. Хоткевич акцентує увагу на тому, що саме взаємопідтримка та солідарність допомагають опришкам виживати та продовжувати боротьбу. Автор показує, що ці цінності формують унікальну атмосферу довіри, братерства та спільної відповідальності, яка об'єднує героїв у єдиний моноліт, роблячи їх непереможними в очах ворога. Така ідеалізація побратимства і солідарності свідчить про переконання Г. Хоткевича у важливості цих якостей для побудови справедливого суспільства [37].

Г. Хоткевич вибудовує зв'язок між особистою долею Довбуша й долею всього народу, підкреслюючи, що героїзм і самопожертва однієї людини можуть змінити долю цілої нації. Кожен опришок, вносячи свій вклад у

боротьбу, стає носієм національних цінностей, і ця боротьба відображає прагнення народу до свободи та справедливості. Для Г. Хоткевича Довбуш та його побратими є не просто історичними персонажами, а ідеологічними символами, які репрезентують національну гідність та силу українського народу.

Цей символічний зв'язок дозволяє Г. Хоткевичу показати, що опришківство – це не лише боротьба проти конкретних гнобителів, але й боротьба за збереження національної ідентичності. Доля кожного опришка втілює ідею, що кожна окрема людина може мати вплив на загальну історію, що героїзм індивіда стає героїзмом нації. Таким чином, зображення долі опришків стає символом незламності, і Гнат Хоткевич використовує цей образ для передачі ідеї єдності та непереможності народу, що здатен відстоювати свою свободу.

Смерть героїв у повісті «Довбуш» Г. Хоткевича є символічним актом, який має глибокий ідеологічний зміст. Вона не тільки увіковічує пам'ять про опришків, але й підкреслює безсмертя їхніх ідей та боротьби. Для Г. Хоткевича смерть легендарного героя – це спосіб трансформації, символічне завершення земного життя та перехід в інший вимір, де його подвиг продовжує жити у свідомості людей. Через зображення смерті він підкреслює силу ідеалів, за які боролися опришки, роблячи їхню жертвність невід'ємною частиною національної пам'яті.

У творчості Г. Хоткевича смерть героїв набула особливої символіки, адже вона не завершує життя героя в традиційному сенсі, а навпаки – увіковічує його в пам'яті народу. Коли Довбуш, ватажок опришків, гине, його смерть не є простою фізичною втратою. Вона стає своєрідним актом канонізації, адже цей образ героя продовжує жити в легендах, піснях, переказах, які передаються від покоління до покоління. Смерть для Г. Хоткевича стає сакральним актом, який дарує безсмертя через пам'ять. Довбуш більше не є просто людиною – він перетворюється на символ нескореності, сміливості та праведної боротьби.

У народній традиції, яку Г. Хоткевич ретельно досліджував і переніс у свою творчість, смерть героїв завжди має подвійне значення: вона одночасно означає фізичний кінець і початок нового існування в легендах та переказах. Таким чином, втрата стає джерелом народної сили, адже пам'ять про героя, його дух і переконання продовжують жити серед нащадків. У випадку з Довбушем цей ефект тільки підсилюється: з моменту його смерті він більше не є просто особистістю – він стає уособленням усіх тих прагнень і надій, які не здійснилися при його житті, але продовжують надихати тих, хто залишився. Це надає образу героя у творчості Г. Хоткевича особливого значення, підкреслюючи, що смерть опришка – це не просто кінець, а символічне продовження його життя у спільній пам'яті.

Символіка воскресіння є однією з ключових у контексті опришківства. У творах Г. Хоткевича смерть Довбуша не сприймається як поразка. Навпаки, у пам'яті народу вона стає приводом для відродження, нової хвилі опору та натхнення. Письменник показує, що жертви опришків не були даремними, а навпаки – вони забезпечили майбутнє нації, закріпили важливі уроки та приклад для наступних поколінь. Цей мотив відродження нації через пам'ять про героїчних опришків показує, як важливо не забувати своє коріння, історію та борців за свободу, бо саме вони живлять національну самосвідомість.

Г. Хоткевич майстерно розкриває ідею того, що народ, який пам'ятає своїх героїв, ніколи не буде повністю зламаний. У повісті «Довбуш» його смерть стає частиною глибокого усвідомлення народом власної історії та боротьби. Саме пам'ять про подвиги і самопожертву опришків додає народу сили, надає моральної наснаги та підтримує його в часи утисків. Таким чином, Довбуш стає не лише історичним персонажем, а й частиною колективного архетипу, і через його постать Г. Хоткевич показує неперервність національної боротьби. Тема відродження через пам'ять підкреслює думку, що кожен новий виток боротьби базується на досвіді попередніх поколінь, а збереження цього досвіду – це обов'язок кожного нащадка [3].

Мотив смерті героя як мученика має у творчості Г. Хоткевича ще один важливий ідеологічний аспект: він підкреслює важливість національної самосвідомості, яка зростає на прикладі тих, хто готовий віддати своє життя за народ. Мучеництво Довбуша стає свого роду каталізатором для народу, що допомагає не тільки зберегти пам'ять про героя, але й підтримувати ідею боротьби за свободу, рівність і правду. Героїзм Довбуша стає засобом національного відродження, адже зберігає у свідомості людей зразок ідеалу – людини, що готова йти до кінця заради своєї землі й свого народу. Це ідеологічне послання в творчості Г. Хоткевича підкреслює, що тільки пам'ять про таких мучеників може допомогти нації залишатися сильною, адже вони символізують незламність духу та силу переконань.

Таким чином, символіка смерті та воскресіння у повісті «Довбуш» відіграє багатозначну роль: смерть героїв не є поразкою, а навпаки, стає джерелом національного піднесення та продовження боротьби. Через цей мотив Гнат Хоткевич розкриває глибинні аспекти народного світогляду, де смерть несе в собі не кінець, а новий початок, основу для майбутнього. Для Г. Хоткевича, як і для багатьох інших українських письменників того часу, образ мученика стає важливою ідеологічною частиною національного міфу, що підкреслює силу духу, відданість народній справі та безсмертя боротьби за правду.

Смерть опришків у творчості Г. Хоткевича несе чітке послання – пам'ять про героїв живе, їхні ідеали не зникають разом з ними, а продовжують жити у серцях та розумах майбутніх поколінь [4]. Завдяки символіці смерті та воскресіння, Г. Хоткевич утверджує думку, що нація, яка шанує своїх героїв, відроджується через них і стає сильнішою, готовою до нових викликів і подальших звершень.

Висновки до 2 розділу

Всебічне змалювання опришківського руху в «Довбуші» Г. Хоткевича підтвердило пристрасне прагнення простих гуцулів добитися соціальної

справедливості та шанування національної гідності. Втіленню цієї ідеї переконливо сприяло майстерне використання письменником різних художніх засобів і прийомів, зокрема створення індивідуальних і колективних портретних характеристик, описів масових дійств, діалогів, монологів, які цілісно розкривають причини і психологію опришківства.

Не будши гуцульського походження, Гнат Хоткевич органічно сприйняв духовний і матеріальний світ Карпат, їх історію, природу і людей, а головне – чутливо поставився до культурних і життєвих потреб простих гуцулів. Всі твори Г. Хоткевича на опришківську тематику, відзначаються неповторним гуцульським колоритом, густим наповненням різноманітними звичаєво-обрядовими, предметно-побутовими і мовно-діалектними елементами.

РОЗДІЛ 3

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ГНАТА ХОТКЕВИЧА У ЗЗСО

3.1. Актуальність вивчення творчості Гната Хоткевича у шкільному курсі української літератури

Українська література є важливою частиною шкільної програми, оскільки вона сприяє вихованню національної свідомості, патріотизму, моральних цінностей та культурного розвитку учнів. Г. Хоткевич, відомий письменник, драматург, музикант, а також визначний представник українського модернізму та фольклорист, зробив великий внесок у розвиток літератури та збереження національної спадщини. Його творчість, насичена темами національної боротьби, народної культури та глибоких соціальних конфліктів, є цінним джерелом для вивчення як української історії, так і культурної спадщини. Вивчення його творів на уроках української літератури допоможе школярам краще зрозуміти історичні процеси, формування національної самосвідомості та глибші культурні зв'язки, які становлять основу української ідентичності.

Твори Г. Хоткевича надають унікальну можливість заглибитись у добу, коли українська література та культура розвивалися в умовах політичного тиску та боротьби за національне самовизначення. Письменник оспівує українські етнічні корені, досліджує теми соціальної справедливості та національної ідентичності, звертаючись до образів опришківства, як у відомій повісті «Довбуш». Це дозволяє учням зрозуміти, що боротьба за незалежність України розпочалася не лише в XX столітті, а мала глибокі корені у народному опорі проти соціального гніту ще в попередні століття.

Г. Хоткевич не тільки занурює читачів у історичний контекст, але й допомагає побачити, як у минулому формувалися цінності, на яких тримається українське суспільство. Його літературний підхід, де він майстерно поєднує романтичні та реалістичні елементи, дозволяє глибше сприйняти подвиги та

жертви українських героїв, таких як Олекса Довбуш, та усвідомити важливість культурної пам'яті, що передається з покоління в покоління.

Один із важливих аспектів, який робить творчість Г. Хоткевича актуальною для шкільної програми, – це її психологічний вплив на учнів та формування ціннісних орієнтацій. У творах Г. Хоткевича розкриті вічні питання про справедливість, відповідальність, відданість і готовність до самопожертви. Наприклад, герой Олекса Довбуш є прикладом людини, яка відстоює ідеали справедливості та свободи навіть ціною власного життя. Такий герой надає можливість учням побачити цінність людської самовідданості та національної ідеї, а також усвідомити, що захист інтересів рідного народу та країни – це важлива частина громадянської позиції. Це, у свою чергу, виховує патріотичні почуття та надає етичні орієнтири, які є актуальними й у сучасному світі.

Вивчення цих аспектів літератури Г. Хоткевича допомагає молоді розвивати емпатію, критичне мислення та здатність відстоювати свої моральні принципи. Крім того, опришківство як соціальний феномен, зображений у творах, ставить перед учнями питання: «Що таке справедливість?» і «Як бути справедливим у сучасному світі?», що розвиває їхнє вміння рефлексувати та аналізувати морально-етичні ситуації.

Вивчення спадщини Г. Хоткевича в школі сприяє поглибленню національної самосвідомості учнів. Твори цього автора є багатим джерелом фольклорних елементів, що передають автентичну народну культуру, побут, вірування та звичаї українського народу. Г. Хоткевич, досліджуючи народні традиції, робить значний внесок у розвиток українського фольклору, зображуючи героїв, які виступають носіями та захисниками національної культури. У його творах живуть національні символи, такі як гора, ліс, віра у справедливість, які підтримували українців у часи важких випробувань. Учні важливо розуміти, що ці символи є частиною їхньої власної культурної спадщини, вони допомагають відчувати зв'язок із предками та підтримувати власну національну ідентичність.

Твори Г. Хоткевича актуальні для сучасних учнів ще й тому, що в них піднімаються питання національної ідентичності, які й зараз мають велике значення в українському суспільстві.

Вивчення творчості Г. Хоткевича є надзвичайно важливим для шкільної програми з української літератури. Його твори дозволяють молоді відчути національну гордість, сприяють розвитку патріотичних почуттів і розумінню історії своєї країни. Г. Хоткевич у своїй творчості заклав цінності, які не втрачають актуальності і в сучасному суспільстві, показуючи, що героїчне минуле українців є важливим складником їхньої національної ідентичності. Учні, вивчаючи такі твори, не тільки знайомляться з літературною спадщиною, але й отримують можливість краще зрозуміти сучасні процеси в Україні.

3.2. Розробка конспекту уроку позакласного читання з української літератури у 10 класі на тему «Гнат Хоткевич. «Довбуш»

Тема: «Гнат Хоткевич. Повість «Довбуш» – образ народного героя та історичні реалії».

Мета:

освітня: ознайомити учнів із творчістю Г. Хоткевича, зокрема з повістю «Довбуш»; розкрити образ Олекси Довбуша як народного героя та історичний контекст його діяльності;

розвивальна: розвивати вміння аналізувати літературний твір, порівнювати історичні факти з художньою вигадкою, розвивати критичне мислення та вміння робити висновки;

виховна: виховувати почуття гордості за національних героїв, патріотизм та повагу до української історії та літератури.

Очікувані результати:

- Учні знатимуть основні факти про життя та творчість Г. Хоткевича, зокрема про написання повісті «Довбуш».

- Учні розумітимуть особливості зображення Олекси Довбуша як історичної та літературної постаті.
- Учні зможуть аналізувати художні прийоми, використані автором, та обговорювати їхнє значення для творення образу героя.

Тип уроку: урок позакласного читання з елементами аналізу та дискусії.

Обладнання: портрет письменника, текст повісті, дидактичний матеріал.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент (2 хв)

- Привітання, перевірка присутніх.
- Налаштування учнів на роботу.

II. Актуалізація знань та мотивація навчальної діяльності (5 хв)

1. Бесіда:

- Які постаті в історії України вам відомі як символи національної боротьби?
- Чи чули ви про Олексу Довбуша? Що ви про нього знаєте?

2. Мотивація:

Пояснення значущості постаті Олекси Довбуша як історичної та фольклорної фігури, а також чому Г. Хоткевич звернувся до образу цього героя у своїй повісті.

III. Оголошення теми і мети уроку (2 хв)

- Учитель озвучує тему та мету уроку, звертає увагу на основні аспекти, які будуть розглянуті.

IV. Вивчення нового матеріалу (25 хв)

1. Розповідь учителя про Г. Хоткевича та історичний контекст написання повісті «Довбуш»:

- Коротко про життя та творчість Г. Хоткевича.
- Умови, в яких Г. Хоткевич писав свої твори, зокрема, захоплення фольклором, звернення до теми опришківства як символу боротьби за справедливість.

- Історичні обставини діяльності Олекси Довбуша та його роль в опришківському русі.

2. Аналіз образу Олекси Довбуша:

- Яким змальовує Г. Хоткевич свого героя?
- Які риси характеру притаманні Довбушу? (Відвага, сила духу, прагнення справедливості, лідерські якості.)
- Читання уривків із повісті, які розкривають Довбуша як народного месника та героя.

3. Обговорення символіки та художніх засобів:

- Які художні засоби використовує автор для створення образу Довбуша? (Пейзажі Карпат, елементи міфології, образи гір як символу волі.)
- Символіка смерті та безсмертя героя: що саме у творі свідчить про безсмертність Довбуша в пам'яті народу?

V. Закріплення знань (5 хв)

1. Запитання для дискусії:

- Чому Г. Хоткевич обрав саме Олексу Довбуша головним героєм повісті?
- Як ви вважаєте, чим Довбуш відрізняється від інших історичних героїв? Чи можемо ми назвати його символом національної боротьби?

2. Завдання для аналізу:

- Обговоріть, як образ Олекси Довбуша у повісті співвідноситься з історичними джерелами про нього. Чи вважаєте ви таке поєднання реалій та вигадки доречним?

VI. Підсумок уроку (5 хв)

- Підведення підсумків: учні узагальнюють основні моменти щодо образу Олекси Довбуша та художньої концепції Г. Хоткевича.
- Висновок: чому важливо знати про таких героїв, як Довбуш, та яке значення це має для сучасного читача.

VII. Домашнє завдання (2 хв)

1. Написати коротке есе (10-12 речень) на тему: «Що для мене означає образ Олекси Довбуша після прочитання твору Г. Хоткевича?»
2. Підготуватися до наступного уроку, переглянувши інші твори Г. Хоткевича або матеріали про опришківський рух в Україні.

ВИСНОВКИ

Образи опришківства мають глибоке коріння в історії України, де цей феномен був не лише боротьбою проти соціальної несправедливості, а й важливою частиною національного самовизначення. В українській літературі опришки часто зображуються як народні герої, які символізують боротьбу за свободу і незалежність. У різні періоди літератури (від козацької до модерної) образи опришків змінювалися, відображаючи соціально-політичні трансформації країни. Письменники, які зверталися до цієї теми, таких як Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Боротьба опришків, їхні поступки та ідеї, завжди були центром уваги у літературі.

Творчість Гната Хоткевича займає важливе місце у розвитку літератури про опришків. Його повісті та драми, зокрема «Довбуш», стали ключовими творами в відображенні образу опришків у ХХ столітті. Г. Хоткевич надає опришкам романтизованого вигляду, наділяючи їх великою моральною силою, а також оспівує боротьбу за народні інтереси. Він продовжив традицію, започатковану попередниками, але водночас надав їй новий ідеологічний зміст, що відповідав духу часу, коли необхідно було шукати ідеали для формування національної свідомості.

Художня концепція Г. Хоткевича в повісті «Довбуш» та інших творах, присвячених опришківству, базується на принципі народного героїзму, що втілюється через складні моральні дилеми його героїв. Смерть та жертва для народу, символічне зображення боротьби за свободу та гідність є важливими аспектами цієї концепції. Твори Г. Хоткевича відрізняються глибоким ідеологічним змістом, де опришківство виступає як потужний символ національної боротьби та непокори.

Символіка смерті, відродження та жертвності має важливе значення в контексті творів Г. Хоткевича. У його творчості опришки – це не лише народні герої, а й символи безсмертя у пам'яті народу, їхня смерть стає втіленням ідеї про відродження нації через пам'ять про минуле. Через ці символи

Гнат Хоткевич прагне підкреслити, що боротьба за справедливість не була марною, навіть якщо вона завершувалась смертю героїв. Цей підхід у літературі та культурі робить творчість Г. Хоткевича значущою для національної ідентичності.

Вивчення творчості Г. Хоткевича в сучасному шкільному курсі має велике значення. Його твори є важливим інструментом для формування патріотичного ставлення до історії, культури та літератури України. Зображення національних героїв, їхня моральна сила та боротьба за справедливість мають важливе виховне значення для учнів, сприяючи розвитку національної свідомості та глибшого розуміння історичних подій.

Творчість Гната Хоткевича та його зображення опришківства є невід'ємною частиною української літературної спадщини. Він зміг не лише відтворити історичний контекст, але й наділити своїх героїв символічними рисами, що дозволило його творам стати актуальними і в XX столітті, і сьогодні. Їхній зміст та художні особливості, ідеологічне навантаження та глибока символіка залишають значний вплив на наступні покоління читачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арсенич П. Письменник Гуцульщина у творчості Гната Хоткевича. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2000. 96 с.
2. Білоус І. І. Життєві перехрестя: Іван Франко і Гнат Хоткевич. Вивчаємо українську мову та літературу. 2017. № 31/32 (503/504), листоп. С. 50–56.
3. Будівський П. Олекса Довбуш в історії, фольклорі та літературі (проблема історичної та художньої правди). Київ : Бланк-Сервіс. 1999. 495 с.
4. Героїчна минувшина у творчості Гната Хоткевича (фольклорні та історичні джерела, їх інтерпретація) Автореферат. Дисертації. URL: <https://mydisser.com/en/avtoref/view/geroichna-minuvshina-u-tvorchosti-gnata-hotkevicha-folklorni-ta-istorichni-dzherela-ih-interpretaci.html> (дата звернення: 13.10.2024).
5. Гнат Хоткевич. Музичні твори та мистецтвознавчі матеріали : Джерелознав. покажч. Львів : Фенікс, 2014. 182 с.
6. Гнатюк В. Народні оповідання про опришків. Львів. 1910. 372 с.
7. Грабовецький В. Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI-XIX ст. Чтиво. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hrabovetskyi_Volodymyr/Antyfeodalna_borotba_karpatskoho_opryshkivstva_XVI-XIX_st/ (дата звернення: 13.11.2024).
8. Денисюк І. Гуцульські романи Гната Хоткевича / Літературознавчі та фольклористичні праці : у 3 т., 4 кн. Т. 1 : Літературознавчі дослідження. Кн. 2 / Іван Денисюк ; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка ; ред. кол. : Т. Ю. Салига (голова) [та ін.]. Львів, 2005. С. 88–104.
9. Захарчук О. Високе покликання Гната Хоткевича. Українська музика. Число 1 (35). С. 82–87.

10. Ковальчук С. Гнат Хоткевич і його повість "Камінна душа". Київ : Держ. вид-во худож. л-ри, 1958. 438 с.
11. Лаврик О. Образ Олекси Довбуша як втілення національної ідеї у творах Г. Хоткевича. Вісник Харківського національного університету. Серія «Філологія». 2002. №538. Вип. 34. С. 417–421.
12. Легкий М. Роман Івана Франка «Петрії й Довбушуки»: поетика, естетика, рецепція в критиці // Українське літературознавство. 2015. Вип. 79.
13. Луцак С., Вівчарик Н. Поетика малої прози Гната Хоткевича: особливості художнього мислення. Науковий вісник Ужгородського університету. серія «Філологія». 2023. Т. 1, № 49. С. 83–89. URL: [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2023.1.\(49\).83-89](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2023.1.(49).83-89) (дата звернення: 22.09.2024).
14. Луців Є.М. Бойове мистецтво гуцулів. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 232 с.
15. Мельничук А. Фольклорно-етнографічні інтереси Гната Хоткевича / Нар. творчість та етнографія. 1973. № 2. С. 35–44.
16. Онищук А. З народного життя гуцулів / Матеріали до української етнології. Львів : Наукове товариство імені Шевченка. 1912. Том XV. С. 90 – 158.
17. Партала Я. Модель «народного театру» Гната Хоткевича. Народна творчість та етнографія. 2001. №3. С. 84–92.
18. Приходько І. Слово-образ у контексті історико-літературного процесу навч.-метод. посіб. для вчителів укр. мови та л-ри, слухачів курсів підвищення кваліфікації. Харків : Основа, 2010. 255 с.
19. Рудницький М. Письменники зблизька: спогади (у 3 кн.). Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1959. Кн. 2. С. 137.
20. Салій О. Сей край невичерпаної краси : монографія. Київ : Наукова думка, 2018. 326 с.
21. Сірак І. Знову про Довбуша. Жовтень, 1968 р., № 4, С. 146.

22. Семистяга В. Гнат Хоткевич та його родина. Слово Просвіти. 2019. 7–13 лют. С. 9.
23. Славний ватажок опришків (народ про Довбуша) : Фольклор. зб. Київ, 2015. 345 с.
24. Ходили опришки: Збірник / передм., упоряд., приміт., словник І. М. Сенька. Ужгород : Карпати, 1983. 384 с.
25. Хоткевич Г. Авірон. Довбуш : Повісті. Оповідання. Київ : Дніпро, 1990. 560 с.
26. Хоткевич Г. Слідом за пам'яттю : спогади в листах. Київ : Кобза. 1993. с. 27.
27. Хоткевич Г. Гуцули й Гуцульщина. Jersey City: З друк. "Свободи", 1920. 32 с.
28. Хоткевич Г. З російської України. (І. Сумний стан теперішнього українського театру. Драматичні «твори» Сластина). Читиво. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Khotkevych/Z_rosyiskoi_Ukrainy_I_Sumnyi_stan_teperishnoho_ukrainskoho_teatru_Dramatychni_tvory_Slastyna/ (дата звернення: 08.10.2024).
29. Хоткевич Г. Добуш. Неопубліковані гуцульські п'єси. Луцьк : Терен. 2005. 312 с.
30. Хоткевич Г. Довбуш: Повість. Харків : Фоліо, 2010. 378 с.
31. Хоткевич Г. Камінна душа : повість. Чернівці : З друк. Тов. "Руска Рада", 1911. 376 с.
32. Хоткевич Г. Матеріал про звичаї, побут гуцулів, зібрані Г. Хоткевичем (записи, замітки, уривки творів) (Центр. держ. істор. архів України у м. Львові). Ф. 688. Опис. 1. Од.зб. 251. 174 арк.
33. Хоткевич Гнат Мартинович, Погребенник Федір. Камінна душа; Гірські акварелі; Гуцульські образки; Статті та спогади. Київ : Дніпро. 1966. Твори в двох томах; Т. 2, С. 502.
34. Хоткевич Г. Там, де не колеться трава. Гнат Хоткевич та його родина; упоряд. і відп. ред. Віра Манько. Львів : Апріорі, 2017. 190 с.

35. Чопик Р. Гуцульський експресіонізм: від Івана Франка до Гната Хоткевича. С. 731.
36. Чопик Р. Переступний вік: українське письменство на зламі XIX- XX ст.: Іван Франко, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Михайло Коцюбинський, Володимир Винниченко, Марко Марко Черемшина, Василь Стефаник, Лесь Мартович, молодомузівці. Лілея-НВ. 1988. 191 с.
37. Шлемко О. Д. Гуцульський театр Гната Хоткевича у контексті загальноєвропейського театального процесу. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2014. Вип. 25. С. 268–276.
38. Шлемко О. Світоч національно-культурного відродження України (про Гуцульський театр Гната Хоткевича). Народна творчість та етнографія. 1999. № 4. С. 3–12.
39. Шумило Н. М. Під знаком національної самобутності : українська художня проза і літературна критика кінця XIX початку XX ст. монографія. Київ : Задруга, 2003. 354 с.
40. Krynytska O. I., Ilkiv A. V. Ethnopsychological features of hutsuls' communication (based on the plays by hnat khotkevych). Rusin. 2020. No. 59. P. 215–233. URL: <https://doi.org/10.17223/18572685/59/12> (date of access: 03.11.2024).
41. Vasylchuk M. M. Folklore and ethnographic background of Modern Art Fiction by Gnat Khotkevych (according to the materials of the first edition of the story «The stone soul», 1911). Science and education a new dimension. 2019. Vol. VII(204), no. 60. P. 94–97. URL: <https://doi.org/10.31174/send-ph2019-204vii60-22> (date of access: 15.09.2024).